

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ.

наша СЛОВА.pdf

Чацвёрты год выдання

№ 47 (203) 19 лістапада 2025 г.

16 лістапада - Дзень беларускай лялькі!

Майстры аддзела рамёстваў і традыцыйнай культуры дзяржаўнай установы "Лідскі раённы цэнтр культуры і народнай творчасці" актыўна праводзяць майстар-класы, ствараюць асабістыя, унікальныя лялькі і калекцыі ў розных тэхніках выканання: кераміка - Алены Свідерскай, роспіс - Дзіны Пешкавай, тэкстыльныя лялькі - Валянціны Сільвановіч і Марыны Андрушкевіч і тэкстыльныя лялькі Алены Астравух, шпянёвыя лялькі Ірыны Івашкевіч.

Лялькі рэалізуюцца ў сувенірнай краме аддзела рамёстваў, таксама асабістыя калекцыі з'яўляюцца выставачным фондам Дома рамёстваў.

Таксама лялькі з саломы вырабляюць майстры аддзела рамёстваў і традыцыйнай культуры Дар'я Шафак і Марыя Шылкоўская.

Майстры актыўна ўдзельнічаць у працэсе на вучэння дзяцей вырабу лялькі з саломы.

Лялька, якая зробленая сваімі рукамі, перадае цяпліню душы і сэрца, добрыя думкі. Зберагаем традыцыі з любоўю да Радзімы!

Батлеечная лялька - не проста лялька, а сапраўдны герой, персанаж. Кожны вобраз адлюстроўвае характар, эпоху, настрой спектакля.

Удзельнікі народнага лялечнага тэатра "Батлейка" аддзела рамёстваў і традыцыйнай культуры ўдзяляюць значную ўвагу для стварэння вобразаў лялек, якіх у калекцыі ўжо вялікая колькасць. Рэалізацыя задумак

складаны, працаёмкі, але пры гэтым вельмі цікавы працэс. Вынік якога - захапленне глядачоў.

16 лістапада ў філіяле Бердаўскі культурна-дасугавы цэнтр ДУ "Лідскі раённы цэнтр культуры і народнай творчасці" ў Дзень беларускай лялькі адбылася выстава беларускай лялькі і лялькі перавёртыша, а таксама прайшоў майстар-клас па вырабу лялькі-абярэга.

ТК "Культура Лідчыны".

Згукі Дня беларускага пісьменства ў Лідзе

Мая Эльжбета Цыбульская

Паэтка, пісьменніца, крытык, паланістка і выкладчыца ўніверсітэта

Падчас падрыхтоўкі да Дня беларускага пісьменства альбома “Лідскі Парнас. 175 партрэтаў лідскіх літаратараў” укладальнікі не змаглі змясціць у ім партрэт Маі Цыбульскай, якая нарадзілася ў Лідзе. Партрэт пісьменніцы і яе біяграфію лідзяне шукалі больш за дваццаць гадоў. Беспаспяхова. І вось удача – яго вялікасць Інтэрнэт выдаў неабходную інфармацыю. Магчыма, выставіла яе аўтар асноўнага артыкула, які тут скарыстаны **Агата Палівода** (Agata Paliwoda). Сёння мы робім даступнымі асноўныя звесткі пра Маю Эльжбету Цыбульскую. Больш поўная інфармацыя будзе апублікавана пазней. Магчыма ўдасца знайсці хоць некаторыя творы лідскай пісьменніцы.

Нарадзілася 8 траўня 1941 года ў Лідзе і выхоўвалася ў сям’і Ганны і Паўла Цыбульскіх. Пасля вайны жыла і вучылася ў Варшаве – у 1958 годзе здала экзамены ў сярэдняй школе імя Я. Дамброўскага, а ў 1963 годзе скончыла факультэта паланістыкі Варшаўскага ўніверсітэта са ступенню магістра (магістарская дысертацыя была прысвечана твору Зоф’і Налкоўскай “Нецярплівыя”). Праз шэсць гадоў абараніла доктарскую дысертацыю ў тым жа ўніверсітэце (дысертацыю “Пра апавяданні Івашкевіча” яна падрыхтавала пад кіраўніцтвам Яна Зыгмунта Якубоўскага). Яе першыя апублікаваныя артыкул “Гейдэнрайх – спроба аналізу” быў апублікаваны ў 1966 годзе ў “Паланістыцы” (№ 1, с. 47-50).

Пасля заканчэння стыпендыюму ў Оксфардзе (у каледжы Святога Антонія з 1969 па 1972 год) яна пасялілася ў Лондане і з таго часу жыве там. З 1976 года яна замужам за рэдактарам Патрыкам Джонам Фінам. У 1972 годзе яна пачала супрацоўніцтва з Польскай бібліятэкай у Лондане, дзе, сярод іншага, разам з камандай падрыхтавала “Бібліяграфію кніг на польскай мове або тых, што тычацца Польшчы, выдадзеных за межамі Польшчы з 1 верасня 1939 года” (тамы 4 і 5). З 1973 года яна чытала лекцыі па гісторыі польскай літаратуры ў Польскім універсітэце за мяжой, дзе дасягнула пасады прафесара. З 1974 па 1992 год яна выкладала падрыхтоўчыя курсы польскай мовы да выпускных экзаменаў у Ілінгскім каледжы вышэйшай адукацыі (цяпер Універсітэт Тэмз-Вэлі), а пазней у Польскім адукацыйным таварыстве (з 1992 па 1995 год). З 1992 года яна таксама працавала выкладчыцай у Language Studies International, а ў 1996 годзе – у Regent Linguaphone. З 1974 года і да закрыцця часопіса яна супрацоўнічала з лонданскім выданнем “Wiadomosci”, публікуючы рэцэнзіі і артыкулы па англійскай і польскай літаратуры, напісаныя

М.Э. Цыбульская.*З прыватнага архіва М.Э. Цыбульскай*

ў эміграцыі.

З 1977 года яна рэдагавала раздзел “На кніжных паліцах” (у якім абмяркоўваліся найноўшыя англамоўныя выданні), а пазней таксама рэдагавала рубрыкі “40 гадоў таму” і “25 гадоў таму” (у якіх прадстаўляліся ўрыўкі са штогоднікаў “Wiadomosci”). Дэбютавала як паэтка ў 1975 годзе ў часопісе “Oficina Poetow” (№ 1, с. 51) з вершамі “Egocentryk”, “A Sonnenatt”, “A Question” і “Wierszyk dla Grzegorza” (Верш для Гжэгажа) – усе гэтыя вершы былі ўключаны ў зборнік “Tryty lutyeczne” (“Лірычныя эсы”), апублікаваны ў 1980 годзе. У 1981 годзе яна ўступіла ў Асацыяцыю польскіх пісьменнікаў за мяжой і з 1982 па 1983 год была сурэдактарам выдання “Pamiętnik Literacki” (“Літаратурныя помнікі”). З 1988 па 1990 год яна ўваходзіла ў склад журы прэміі “Wiadomosci”. У 1982-1995 гадах яна працавала фельетаністкай у выданні “Tygodniku Polski” – публікавалася ў рубрыцы “Ex libris”, раней: “У maix wacach”.

Таксама супрацоўнічала з лонданскім выданнем “Nowy Czas”, дзе з 2016 года рэгулярна піша пра паэзію (у рубрыцы “Wiersz”). Акрамя вышэйзгаданых эмігранцкіх часопісаў, яна публікавала рэцэнзіі, замалёўкі, калонкі і вершы ў такіх выданнях, як “Dziennik Polski” і “Dziennik żołnierza”, “Oficina Poetow”, “Pamiętnik Literacki”, “Orzel Biały”, “Tygodnik Nowojorski”, “Głos Polski”, “Przegląd Polski”, “Kultura”, “Books Abroad” (ЗША), “Zwiazkowiec”,

"Universitas" (Цюрых), "High Park", а таксама ў шматлікіх польскіх перыядычных выданнях, у тым ліку "Przegląd Humanistyczny", "Polonistyka", "Kamen", "Nowe Książki", "Archiwum Emigracji", "Frazie" і "Tworczosc". Мая Эльжбета Цыбульска любіць падарожнічаць і катую.

Член Польскага навуковага таварыства за мяжой (з 1980 г.) і Асацыяцыі польскіх пісьменнікаў за мяжой (1981-1986)

Лаўрэат "Прэміі Асацыяцыі польскіх пісьменнікаў за мяжой за жыццёвыя дасягненні" (2014 г.)

Творчасць:

Proby liryczne, Oficyna Poetow i Malarzy, Londyn 1980.

Karmiac Ptaki w Singapurze, zdjecia A.E. Hejmo, naklad wlasny, Londyn 2016.

Rysa. Watki, Biblioteka "Frazy", Rzeszow 2018.

Okienko. Notatki, Stowarzyszenie Literacko-Artystyczne "Fraza", Rzeszow 2021.

Plyne, Biblioteczka Kampe. Grupa Artystyczna, Londyn 2023.

Brulion, Biblioteczka Kampe. Grupa Artystyczna, Londyn 2024.

Літаратурная крытыка і эсэ:

Tematy i pisarze, Oficyna Poetow i Malarzy, Londyn 1982.

Waclaw Iwaniuk. Poeta. Z wyborem poezji Wacława Iwaniuka, Oficyna Poetow i Malarzy, Londyn 1984.

Potwierdzone istnienie. Archiwum Stefani Zahorskiej, Polska Fundacja Kulturalna, Londyn 1988.

Rozmowy ze Stanisławem Gliwą, Polska Fundacja Kulturalna, Londyn 1990.

Urywki kroniki szpitalnej. Mabledon Park Hospital, Polska Fundacja Kulturalna, Londyn 1992.

W moich oczach. Wybor z lat 1982-1994, Polska Fundacja Kulturalna, Londyn 1995.

Dobra Anglia i inne szkice, Biblioteka "Frazy", Rzeszow 2005.

Czasem jest pięknie. Rozejrzyjcie się..., Norbertinum, Lublin 2014.

Labeledz. O wierszach, Stowarzyszenie Literacko-Artystyczne "Fraza", Rzeszow 2019.

Пераклады:

Пардо Й., "Дзеці", пераклад М. Э. Цыбульскай, "Wiadomosci" 1977, № 14-15 (1619-1620), с. 10.

Характарыстыкі творчасці:

Першая кніга Маі Эльжбеты Цыбульскай - "Трупу lyryczne" ("Лірычныя эсэ"). Яна была апублікавана ў 1980 годзе выдавецтвам "Oficina Poetow i Malarzy" ("Офіс паэта і мастака") з ілюстрацыямі Івон Скаргон. Літаратурны дэбют Цыбульскай звязаны з лірызмам - у 1975 годзе яна апублікавала пяць вершаў у "Oficina Poetow" ("Офіс паэтаў"), якія ўвайшлі ў гэты том з 22 вершаў. У

тым жа годзе яе вершы былі апублікаваныя і ў "Wiadomosci" ("Навіны") (нумары 1 і 38-39). Праз гады аўтарка каментуе выхад зборніка: *"Я хацела ведаць, што адчувае той, хто апублікаваў свае вершы ў выглядзе кнігі, нават самай тонкай. І я даведалася. [...] Воджук быў зусім нечутны [...]"* ("Акенца. Нататкі"). Меркаванні наконт публікацыі падзяліліся.

Юзаф Буйноўскі лічыў творы, уключаныя ў гэты зборнік, сталымі, цалкам індывідуальнымі, у той час як Яніна Кац Х'юэтсан лічыла іх пераважна няўдалымі. Фармальна яны нескладаныя, рыфмаваныя, толькі некаторыя маюць форму вольнага верша. Тэматычна, як адзначаў цытаваны крытык, яны спалучаюць жыццё і смерць. Іх героі перажываюць унутраныя дyleмы, змагаюцца з адзінотай і незаслужаным цяжарам існавання -

*"Якія бездані, чыя зайздросць вынесла прысуд:
Я цярплю і паміраю".*

(“Прысуд”)

"На ўзбочыне жыцця" - гэта вершы, якія гавораць, сярод іншага, пра будучыню.

*"Мне трэба глядзець наперад,
Мне трэба нешта палюбіць", -*

чытаем, напрыклад, у "Эгацэнтрыку"), пра надзею на рост, пра сілу - нягледзячы на цяжкія перажыванні і іх наступствы - пакалення, да якога належыць паэт ("Пакаленне"), якія закранаюць філасофскія праблемы ("Верш для незнаёмца"), або пра самаспасылкі ("Словы заканчваюцца страхом):

"Ёсць і праўдзівыя словы.

Нямыя студні.

Стомленыя антыгоны

Ўцякучы поўдзень".

Смерць з'яўляецца падчас роздуму пра мінулае, што асацыюецца, сярод іншага, з балючымі ўспамінамі і стратамі. Верш "Мёртвыя" змяшчае выдатныя думкі, якія правакуюць на роздум з першага ж радка: *"Няпраўда, што мёртвых не існуе"*. Варта таксама адзначыць трыпціх "Дом", які нясе выразныя аўтабіяграфічныя матывы ў паэтычна разгорнутых вобразах бацькі

"Бацька назаўжды знішчыў

тыранію прамых ліній",

дома-аркады

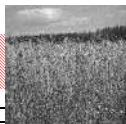
" У доме,

як у цвёрдым вершы,

усё рыфмавалася"

і мянялася.

Пра літаратурны характар творчасці Цыбульскай можна гаварыць і ў адносінах да яе аўтабіяграфічных твораў - "Драпіна. Ніткі" (2018), "Акенца" (2021), "Плывучыя" (2023) і "Бруліён" (2024). Гэта таксама тычыцца невялікай кнігі "Кармленне птушак у Сінгапуры", якая выйшла самастойна ў 2016 годзе абмежаваным накладам у 20 асобнікаў і служыць своеасаблівым увядзеннем у "пісьмо пра сябе". Аўтарка распавядае пра сваё азіяцкае

падарожжа на "Эгейскім Адысеі" (наведванне Сінгапура, Тайланда, Малайзіі і М'янмы/Бірмы) у кампаніі Агнешкі Эвы Хейма, чые дзясяткі фотаздымкаў з падарожжа запаўняюць другую частку выдання.

У тэксе зафіксаваны ўражанні і разважанні, якія суправаджаюць круіз і экскурсіі па наведаных краінах, што дэманструе важнасць "быцця турыстам" для Цыбульскай. Невялікія, мімалётныя ўспаміны пра падарожжы, нават кароткія, і прадчуванне будучых падарожжаў - гэта, па сутнасці, пастаянны матывы ва ўсіх аўтабіяграфічных творах Цыбульскай. Сярод іх - дзякуючы сваёй тэматыцы і фармальным якасцям - вылучаецца "Драпіна", важная і для самой аўтаркі, якая ў "Акенцы" на пытанне, што добрага яна зрабіла ў жыцці, адказвае: *"Я думаю, што ёсць толькі адна рэч [...]. Я напісала "Драпіну". [...] Так, дзякуючы гэтай асобе пачуццё задавальнення"*. У гэтым творы Цыбульскай ў першую чаргу змагаецца з мінулым (сказ *"Я павінна сутыкнуцца з гэтай цемрай"* адкрывае апошнюю, найбольш шырокую частку кнігі пад назвай "Цемра", папярэднія часткі - "Хаос" і "Аркадыя"), у тым ліку праз аповед пра адкрыццё сваіх паходжанняў. Гісторыя "ацалелай" (як называе сябе аўтарка) пра не зусім паспяховыя пошукі "каранёў" (лёс сям'і немагчыма дакладна рэканструяваць) гучыць як вельмі стрыманая споведзь, поўная недаацэнак пра недахоп - "драпіну", "трэшчыну", "пустату", - з якой аўтарка змагалася ўсё сваё жыццё. Фрагментаваны характар ведаў ператвараецца ў фрагментаваны аповед (што падкрэсліваецца і графічным афармленнем кнігі). Цэлае ўзбагачаецца выразна выдуманымі фрагментамі, якія ў пэўнай ступені, можна меркаваць, дапамагаюць "выказаць невымоўнае". Гэты найбольш інтымны пласт твора таксама ўключае разважанні пра Ганну і Паўла Цыбульскіх, у якіх, сярод іншага, выказваецца ўдзячнасць ім пісьменніцы. Акрамя праблем ідэнтычнасці, якія найбольш прысутнічаюць у "Драпіне", ёсць таксама невялікія згадкі пра паўсядзённае жыццё - клопат пра дом, сад, адносіны з мужам і іншымі людзьмі (напрыклад, Мечыслава Возач, Ганна Насілоўская, Рэгіна Васяк, Ганна Фрайліх, Рышард Дэмел). Існуе таксама шмат запісаў, якія тычацца прафесійнай і літаратурнай дзейнасці Цыбульскай - сярод іх згадваюцца, сярод іншага, людзі (напрыклад, Марыя Данілевіч Зялінская, Вацлаў Іванюк, Стэфанія Загорская, Станіслаў Гліва, Стэфанія Касоўская, Марыян Панкоўскі), установы (напрыклад, Польская бібліятэка ў Лондане, Асацыяцыя польскіх пісьменнікаў за мяжой, Польскі грамадска-культурны цэнтр), часопісы (напрыклад, "Wiadomosci", "Ramiennik Literacki", "Tygodnik Polski") і мерапрыемствы, у якіх яна ўдзельнічала. Ліставанне адыгрывае вырашальную ролю ў гэтых мемуарах, як аўтарка раскрывае ў самым пачатку. Ідэя "Драпіны" заключаецца ў тым, каб "выклікаць" гісторыю, выпадковым чынам праглядаючы змесціва скрыні з карэспандэнцыяй. Лісты, напісаныя Цыбульскай і адрасаваныя ёй, уносяць свой уклад у партрэт асобы, намаляванай у кнізе, - актыўнай, творчай і

незалежнай жанчыны, якая трывала ўкаранілася ў "польскім" Лондане на працягу дзесяцігоддзяў. "Акіенца. Нататкі", "Плыву" і "Бруліён" прапануюць падобны змест. Іх назвы сведчаць аб тым, што гэта не вычарпальныя біяграфіі - і "Драпіна" таксама не з'яўляецца такой - яны тлумачальныя. Цыбульскай трапна перадае спецыфіку сваіх тэкстаў, якія адносяцца да так званай асабістай дакументальнай літаратуры: *"Урыўкі, фрагменты, асобныя сказы, нататкі. Без бесперапыннасці. [...] Я нешта хапаю, лапаю, захоўваю. Гэта ўсё, што я магу зрабіць"* ("Акіенца"). Заўвагі аўтара, акрамя ўжо згаданых тэм, якія з'яўляюцца ў "Драпіне", тычацца як асабістых спраў (напрыклад, бягучых і мінулых чытанняў, падзей, якія пакідаюць "след", прыхільнасці да катоду), так і трывожных сучасных праблем (у залежнасці ад аб'ёму: напрыклад, змены клімату, Брэксіт, пандэмія, вайна ва Украіне).

Прозвішча Цыбульскай, аднак, у першую чаргу асацыюецца з літаратурнай крытыкай (Ян Зялінскі пісаў, напрыклад, што ў гэтай галіне яна "дасягнула высокага становішча ў эміграцыі" і лічыцца "адной з самых цікавых крытыкаў у эміграцыі"). Гадамі яна рэгулярна пісала пра англійскую і польскую літаратуру ў эміграцыі ў "Wiadomosci", а пазней у "Tygodnik Polski" ("Польскі штотыднёвік"), дзе мела пастаянныя калонкі і чытачоў. Яе артыкулы, рэцэнзіі і калонкі, друкаваліся пераважна ў часопісах у эміграцыі, але таксама і ў польскіх (што складае вельмі шырокую калекцыю), з'яўляліся ў кніжных выданнях (падборках) - у Лондане ("Тэмы і пісьменнікі" і "W mojego oczu. Wybor z lat 1982-1994") і ў Польшчы ("Dobra Anglia i inne skryte" ["Добрая Англія і іншыя замалёўкі"], "Часам гэта прыгожа. Азірніся...", "Labeledz. O wierszach" ["Лебедзь. Пра вершы"]) - з 1980-х гадоў да апошняга, у 2019 годзе).

У творчасці Цыбульскай таксама ёсць публікацыі, звязаныя з вывучэннем дасягненняў значных постацяў літаратурнага і культурнага жыцця эміграцыі - Вацлава Іванюка ("Вацлаў Іванюк. Паэт. З падборкай паэзіі Вацлава Іванюка"), Стэфаніі Загорскай ("Пацверджанае існаванне. Архіў Стэфаніі Загорскай" і "Прыйдзі да мяне". Лісты Стэфаніі Загорскай да Леаніі Яблонкаўны і лісты Адама Прагера) і Станіслава Глівы ("Размовы са Станіславам Глівам"). Невялікая кніга "Урыўкі са шпітальнай хронікі: Шпіталь Мейблдон-Парк" таксама знаходзіць сваё месца ў кантэксце дакументавання польскага досведу за мяжой. Гэта рэпартаж пра шпіталь, першапачаткова прызначаны выключна для польскіх салдат, клініка, якая выкарыстоўвала найноўшыя метады псіхіятрычнай тэрапіі, - і, дакладней, пра культурнае жыццё, якое ў ім квітнела. У складаны паспяваенны перыяд у ім працавалі не толькі польскія лекар, але і Чэслаў Беднарчык, Станіслаў Гліва, Тадэвуш Пятроўскі і Браніслаў Пшылуksкі, сярод іншых.

Некалькі артыкулаў і нарысаў Маі Эльжбеты Цыбульскай былі ўключаны ў калектывныя манаграфіі.

*Падрыхтаваў да друку
Станіслаў Суднік.*

Язэп Палубятка

С А Н Е Т Ы

Здрада згубіла болей людзей,
чым загінула ў адкрытым баі.
Не пра вайну, пра каханне кажу.
Не зведаўшы блізкасць, самоту нашу
Ды гару ў пякельным агні.

Я цябе аб аднам прашу:
Забудзь, што між намі было каханне.
Сумую, што сталася тое растанне.
Конік лянівы спіць на скаку.

Праўдзіва людзі казалі спрадвеку:
Добрае ўсё, што спрыяе ў жыцці чалавеку,
Яснай хай будзе яго галава.

Ты не сумуй, што яно не збылося,
І не гаруй, век пражыў не дарма.
І на тупкай сцяжынцы бывае дрыгва.

Вайна параджае нянавісць.
Акупант дазваляе сабе ўседазволенасць.
У каханні бывае млоснасць.
У свеце пануе зайздрасць.

Не! Свет не такі ўжо брыдкі.
Водгукі рэха прыемныя.
Давай у каханні будзем узаемныя.
Ох, і прыгожыя дзевак грудкі!

Нітка суцэльнай не будзе ніколі.
Восенню падае лісце з таполі.
А я так хацеў бы сустрэцца з табою.

Ведаю, таго не захочаш ніколі,
Скажу табе шчыра: шчасця жадаю
І папрокі ўсе твае я ўспрымаю.

У чалавецтва згоды няма і не будзе.
Розныя, розныя ўсе мы людзі.
Рэчка бывае крынічнай вадою напіта.
У гутарцы шчырай нехта пабіты.

Усё рэчаіснасць тое.
Перад марозам неба злое.
Вечар паслаў на даліну туман.
Што мовіць прыблуда - зман.

Толькі не думай, што ты пуп Сусвету.
Розныя ў небе планеты,
Сваю выбірай.

Не спадзявайся, што дзесьці ёсць рай.
Ночка запаліць паўсюль ліхтары,
Людзям пасвецяць яны ад зары да зары.

Чужая душа ў пацёмках,
Свая ў цемры для самога сябе,
Для іншых яна, як зерне ў сабе,
А можа проста ў прыцемках.

Кагось космас кліча, а іншых мора,
Каму як карта лягла.
Цыганка гадала пра шчасце - праўду сказаць не змагла.
Смешнае гэта ўсё да ўмору.

З недарэчнасці смейся,
З гора каці слязу,
З свайго бязглузду цешся.

Падаюць зоркі ў зоркапад.
На падпітку кажы неўпапад,
Дурань таму будзе рад.

Малады, не думай, што свет будзе круціцца вакол цябе.
Віхурай намецены гурбы снегу.
Толькі вясна зробіць сваю патрэбу,
І белая радасць спадзе.

Тынкоўка на доме не вечная.
Вечар зімовы кароткі.
Вясною луг бывае стракоткім,
А нешта бывае спрадвечнае.

Спрадвечнай бывае памяць аб тым.
Як цішыня ў лесе глухім -
Беларусь мая.

Толькі Радзіма гукае ў сэрца,
Дзе б ты не быў,
Яна хоча з табою сустрэцца.

Максіму Багдановічу

Бог з ласкі калісь дараваў геніяльнасць
Ды тэрмін жыцця змежаваў,
Хварэць на сухоты яму пажадаў.
Такая ў Бога спрыяльнасць.

Таленты-краскі не вянуць
І аздабляюць у колер прастор.
Які непаўторны ўзор!
Словы паэта вечнымі стануць.

Не думай, што зоркі ў нябёсах патухлі,
На беразе возера вогнішча стухла -
Таланту гэтаму мераць вякі.

Век матылька кароткі,
Крылы яго, як у краскі пялёсткі.
Плешчуцца ціха воды ракі.

На той свет ты ўсё роўна патрапіш,
не спяшайся ў жыцці.

Цягнікі, бывае, ідуць пад адхон.
Богу ці чорту калісь аддасі ты паклон
І надалей - у небыцці.

Цыганка гадае, а лёс сурочыць,
Дзе праўда, а дзе мана.
Нішто не бывае ў свеце дарма,
Нехта з нябёсаў так хоча.

Слязінка цячэ па шчацэ.
Ты пажадаеш нешта яшчэ,
Жадай, каб збылося.

Не ўсё, як хацеў, адбылося.
Хмары пустыя па небе плывуць,
Птушкі вясною на поўнач лятуць.

Можаш цела пастарэць,
Толькі не старэй душою,
Заўжды заставайся сабою.
Шал ветру вечна не будзе звярэць.

Не раскідайся шчырымі словамі,
Прыйдзе часіна для іх.
Думак трымайся сваіх
І не хваліся прамовамі.

Верабей па зярнятку дзяўбе,
Спажыва яго такая,
Нешта знайшоў і рады, што мае сабе.

Стромкі ручэй утварае раку наперадзе,
Кожны з нас хоча пабыць на тым беразе,
А потым вярнуцца на гэты недзе.

Жыццё - урок, які ты не засвоіў,
Хоць тысячу разоў яго прайдзі.
У рэчцы брод. Па ім ідзі
І помні - у кроснах ёсць навоі.

Цябе ніхто не цягне за язык.
І вольны - часам у няволі,
А нехта век жыве без долі.
Ты нешта мелеш, бегае кадык.

Час супастатаў не адыдзе,
Настане час - па іх смерць прыйдзе.
У труне ці ў маўзалеі іх астанкі.

У кожнае рэлігіі свой канон:
Спаліць ці закапаць ерэтыка.
Такі бязглузды гэтага жыцця закон.

Тутэйшыя штукары

У рамках раённага творча-адукацыйнага праекта "Тутэйшыя штукары", ініцыяванага Лідскім РЦТДзіМ, праходзіць конкурс педагогічнага майстэрства па дэкаратыўна-прыкладной творчасці "Куфар беларускіх скарбаў". Педагогі раёна прадставілі працы ў розных тэхніках дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва: саломалляцтва, выцінанка, гафт, ткацтва і інш. Усе працы прадстаўлены на тэматычнай выставе ў Лідскім РЦТДзіМ.

ТК "Культура Лідчыны".

На "Экспертнай пляцоўцы" Выдавецкага дома "Педагагічная прэса" абмеркавалі патэнцыял адукацыйнага турызму ў выхаванні дзяцей

Круглы стол сабраў прадстаўнікоў як педагогічнай грамадскасці, так і вядомых, актыўна наведваных турыстычных аб'ектаў.

Удзел у ім прынялі дырэктар Рэспубліканскага цэнтра экалогіі і кразнаўства Алена Ануфравіч, дырэктар гісторыка-культурнага комплексу "Лінія Сталіна" Аляксандр Мятла, навуковы сакратар Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка "Нясвіж" Вольга Шкрабіна, начальнік кіравання адукацыі Лідскага раённага выканкама Вольга Тарасюк, намеснік дырэктара па выхаванні працы сярэдняй школы № 14 Мазыра Ірына Тыльковіч, настаўнік гісторыі сярэдняй школы № 2 Навалукомля імя Ф.Ф. Азмітэля Таццяна Марчанка.

Удзельнікі "Экспертнай пляцоўкі" падзяліліся меркаванням пра тое, ці ў поўнай меры турыстычныя аб'екты нашай краіны гатовыя сёння працаваць з дзіцячымі групамі. Таксама ў цэнтры ўвагі было пытанне, як дасягнуць таго, каб з экскурсій школьнікі вярталіся з новымі ведамі, пасыламі да разважання і яркімі ўражаннямі.

ТК "Адукацыя Лідчыны".

Верабей чырыкае для дзяцей

Верабей надоўга застанеца каля Дома Валянціна Таўлая. Яго ўжо палюбілі дзеці з садкоў горада Ліды. На гэты раз паўдзельнічаць у розных вераб'іных гульнях і забавах завіталі да яго дзеці з садка № 17. Цяпер яны ведаюць, хто такі Луі Брайль - французскі вынаходнік азбукі для невідущых людзей. Яго азбука цяпер захаваецца і ў вершы Валянціна Таўлая. Такім чынам выкананы першы твор паэта і ўшанаваны на гранітнай кнізе арт-аб'екта "Верабейкі" работы лідскага скульптара Рычарда Грушы.

Ды і пра дзяцінства паэта ў Лідзе цяпер ведаюць дзеці. А таксама застанеца на слыху казка "Былінка і верабей" з Лідскага павета, якая была змешчана ў збор "Беларускіх паданняў" фалькларыстам Уладзіславам Вярыгам у 1884 годзе. Актыўныя ўдзельнікі прынялі на сабе вобразы герояў гэтага народнага твора.

Тэатралізаваная інтэрактыўная экскурсія "Дружнай сямейкай да Верабейкі" стала запатрабаванай. Далучайцеся і Вы да яе.

Гайда, у Дом Валянціна Таўлая.

Алесь Хітрун.

Былая прэм'ерка Ісландыі: "Ісландская мова пад пагрозай знікнення"

Былая прэм'ер-міністарка Ісландыі, а адначасова пісьменніца Катрын Якабсдоцір заявіла, што ісландская мова можа апынуцца пад пагрозай знікнення ўжо на працягу аднаго пакалення. Прычынай яна лічыць хуткае развіццё штучнага інтэлекту і дамінаванне англійскай мовы ў медыя і сацсетках, піша The Guardian.

Катрын Якабсдоцір. Фота: AP Photo/Geert Vanden Wijngaert, File

Падчас выступлення на літаратурным фестывалі Iceland Noir у Рэйк'явіку пасля выхаду яе другога рамана палітык адзначыла, што ў краіне адбываюцца "радыкальныя" змены: усё больш людзей чытае і размаўляе па-англійску, а ісландская мова выкарыстоўваецца радзей. Паводле яе слоў, праз гэта разам з мовай могуць знікнуць каштоўнасці і ўнікальнае мысленне народа.

Ісландскай мовай валодаюць усяго каля 350 тысяч чалавек, і яна лічыцца адной з найбольш захаваных з часоў старажытнасці ў свеце. Але Якабсдоцір лічыць, што краіна робіць недастаткова для яе падтрымкі, а моладзь сёння літаральна "апаясана" англамоўным кантэнтам.

Яна таксама адзначыла, што Ісландыя актыўна спрабуе развіваць выкарыстанне штучнага інтэлекту на роднай мове. У прыватнасці, Міністэрства адукацыі разам са стартапам Anthropic запусціла адзін з першых нацыянальных адукацыйных праектаў, у межах якога сотні настаўнікаў атрымаюць доступ да інструментаў штучнага інтэлекту.

У выступленні Якабсдоцір узгадала часы, калі краіна была пад уладай Даніі і ісландская мова перажывала моцны дацкі ўплыў. Тады сітуацыю ўдалося выправіць дзякуючы моцнаму нацыянальнаму руху. На яе думку, цяпер Ісландыі зноў патрэбна падобная падтрымка мовы, бо стаўленне да яе ўплывае на мысленне людзей і можа вызначыць будучыню ўсёй нацыі.

Навіны Германіі

Google інвестуе 5,5 млрд еўра ў Германію

Google плануе найбуйнейшую на сённяшні дзень інвестыцыйную праграму для Германіі: новы цэнтр апрацоўкі дадзеных, пашырэнне інавацыйных цэнтраў і арыентацыі на бяспечную для клімату энергетыку да 2030 года

Google інвестуе 5,5 млрд еўра ў Германію на працягу наступных чатырох гадоў. Генеральны дырэктар Google Germany Піліп Юстус абвясціў у Берліне, што найбуйнейшая на сённяшні дзень інвестыцыйная праграма інтэрнэт-гіганта для Германіі ўключае будаўніцтва новага цэнтра апрацоўкі дадзеных у акруговым горадзе Дытцэнбах у зямлі Гесен. Існы цэнтр апрацоўкі дадзеных у суседнім Ханаў будзе пашыраны. Акрамя таго, плануецца пашырэнне філіялаў Google у Мюнхене, Франкфурце і Берліне.

Віцэ-канцлер Ларс Клінгбайль высока ацаніў планы Google на 2026-2029 гады, назваўшы іх "рэальнымі будучымі інвестыцыямі ў інавацыі, штучны інтэлект, па кліматычнаму нейтральную трансфармацыю і будучыя працоўныя месцы ў Германіі". "Гэта менавіта тое, што нам цяпер трэба". У Google растлумачылі, што інвестыцыйная праграма, як чакаецца, "будзе забяспечваць каля 9000 працоўных месцаў штогод у Германіі да 2029 года".

Міністр лічбавізацыі Карстан Вільдбергер сказаў: "Мы хочам зрабіць Германію вядучым месцам для размяшчэння цэнтраў апрацоўкі дадзеных у Еўропе". Абвешчаныя Google інвестыцыі паказваюць, наколькі пры-

вабная Германія для размяшчэння лічбавай інфраструктуры.

Літаральна на мінулым тыдні Deutsche Telekom сумесна з амерыканскім распрацоўшчыкам чыпаў штучнага інтэлекту Nvidia абвясцілі пра тое, што яны сумесна інвестуюць каля мільярда еўра ў цэнтр апрацоўкі дадзеных у Мюнхене.

Берлін (дра).

На фота: Цэнтр апрацоўкі дадзеных Google ў Ханаў © дра.

Па просьбе Штайнмайера Алжыр памілаваў пісьменніка

Федэральны прэзідэнт Штайнмайер напросіў вызваліць пісьменніка Буалема Сансаль. І Алжыр пайшоў насустрач

Прэзідэнт Алжыра Абдэльмаджыд Тэбун задаволіў афіцыйную просьбу Германіі пра памілаванне і памілаваў зняволенага пісьменніка Буалема Сансаль. Пра гэта паведаміла канцылярыя прэзідэнта ў Алжыры. У 2011 годзе Сансаль быў ганараваны Прэміі міру Нямецкага кнігагандлю.

Паводле заявы, Тэбун "пазітыўна" адраагаваў на просьбу, пададзеную ў панядзелак федэральным прэзідэнтам Франкам-Вальтарам Штайнмайерам. Па наяўных дадзеных, алжырскі палітык Сансаль па "гуманітарных меркаваннях" выдаў адмысловы ўказ. Таксама было заяўлена, што Германія паклапоціцца пра транспартаванне і медыцынскае абслугоўванне Сансаль.

Сансаль быў арыштаваны пасля прызначэння ў Алжыры ў лістападзе мінулага года. У сакавіку яго прысудзілі да пяці гадоў турэмнага зняволення за дзеянні, накіраваныя супраць нацыянальнага адзінства і бяспекі. У адным з інтэрв'ю ён выказаў меркаванне, што межы Марока былі зменены на карысць Алжыра падчас французскага каланіяльнага перыяду. Увечар Штайнмайер абвясціў, што Сансаль цяпер накіроўваецца ў Германію для

атрымання медыцынскай дапамогі.

- Я дзякую майму алжырскаму калегу за гэты важны гуманітарны жэст. Ён таксама сведчыць пра якасць адносін даверу паміж Германіяй і Алжырам.

Штайнмайер "знаходзіцца ў кантакце з прэзідэнтам Францыі з нагоды развіцці падзей". Раней Алжыр адхіліў некалькі прашэнняў Францыі пра памілаванне. Сансаль з'яўляецца грамадзянінам Алжыра і Францыі.

Берлін (дра).

Зняволенне Сансаль ў Алжыры выклікала рэзкую крытыку, асабліва ў Францыі, як відаць на фота з акцыі пратэсту ў Парыжы. © дра.

Незабыўны Альберт Паўловіч

11 лістапада споўнілася 150 гадоў з дня нараджэння выдатнага беларускага паэта-гумарыста, драматурга, перакладчыка і мастака Альберта Паўловіча (1875-1951).

Жыццё і творчасць Альберта Паўловіча зусім слаба даследавана ў Беларусі. Толькі дзякуючы літаратуразнаўцу Сцяпану Александровічу ў 1975 годзе невялікай кніжкай выйшлі з друку "Выбраныя творы" пісьменніка. І ўжо паўстагоддзя кнігі вершаў і п'ес Альберта Паўловіча не выдаваліся.

Родам ён быў з мяшчанскай сям'і. Скончыў Менскае чатырохкласнае гарадское вучылішча, працаваў канторшчыкам у Галоўнай бухгалтэрыі ўпраўлення Лібава-Роменскай чыгункі, дзе павышаў кваліфікацыю шляхам самаадукацыі, потым быў памочнікам бухгалтара, бухгалтарам.

выдавецтве "Палачанін" выйшаў зборнік твораў Альберта Паўловіча "Снапок". У 1919 годзе ён апублікаваў драму "Васількі". У першыя гады савецкай улады падрыхтаваў другі зборнік гумарыстычных вершаў "Перавясла", які меўся выйсці ў Берліне, аднак ён быў згублены і ніколі не пабачыў свету.

Альберт Паўловіч друкаваўся ў такіх перыядычных выданнях, як "Маладая Беларусь", "Беларусь", "Лучынка", "Дзянніца", "Гоман" і іншых. Быў у блізкіх адносінах з Якубам Коласам, Янкам Купалам, Змітраком Бядулем, Максімам Багдановічам. Асабліва цеснае сяброўства было ў яго з Янкам Купалам.

Паэтычны талент Альберта Паўловіча даволі

У першым радзе (справа налева) дзеці Тамара, Севярын, Уладзіслава, Яніна, у другім радзе Альберт Паўловіч і яго жонка Стэфанія, 1913.

У 1932 годзе Альберт Паўловіч пакінуў Менск і паехаў у Маскву, дзе жыў да 1941 года. Ад пачатку вайны да 1945 года знаходзіўся на Урале. А з 1945 года жыў у Курску (Расея).

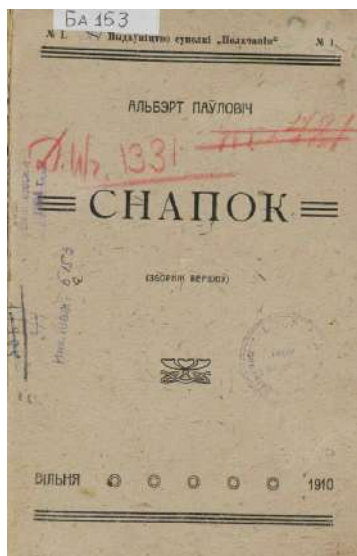
Літаратурную дзейнасць Альберт Паўловіч пачаў у канцы XIX стагоддзя. Першым друкаваным творам на беларускай мове быў верш "Песня", апублікаваны ў газеце "Наша ніва" ў 1907 годзе. Найбольш плённы перыяд яго літаратурнай працы прыпадае на перыяд супрацоўніцтва з "Нашай нівай". У 1910 годзе ў віленскім

Аўтограф верша Альберта Паўловіча

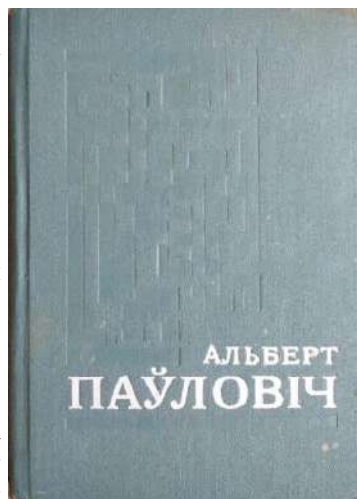
шматгранны. Творчасць яго цесна звязана з фальклорам. У спадчыне паэта ёсць узоры сацыяльна-грамадзянскай, патрыятычнай, пейзажнай, любоўнай, філасофскай лірыкі. Але найбольш цікавая і выразная ў творчасці Альберта Паўловіча гумарыстычная плынь (каля паўсотні вершаў). У першай палове XX стагоддзя многія з іх часта дэкламаваліся на беларускіх вечарынах. Тэмай яго гумарыстычных твораў, як правіла, было сялянскае жыццё, побыт, характары людзей.

Зборнік твораў Альберта Паўловіча "Снапок", 1910 г.

Паэт імкнуўся высмеяць усё дрэннае і заганае ў жыцці. Высмейванне ў яго вершах выступала ў форме лагоднай іроніі, незласлівай насмешкі, але часам сустракалася і сатырычнае завастрэнне ("Сыноўняя апека", "З кірмашу", "Пан і акуллары", "Ракі" і іншыя). Гумарыстычныя вершы Альберта Паўловіча разнастайныя па жанрах (вершаваныя аповяданні, вершаваныя гумарэскі, вершы-жарты, байкі і іншыя).

Альберт Паўловіч з'яўляецца таксама аўтарам літаратурна-знаўчых і мастацтвазнаўчых артыкулаў. Перакладаў ён з рускай, украінскай, польскай, літоўскай, кітайскай моў. Апрача літаратурнай творчасці Альберт Паўловіч займаўся жывапісам, вышываннем дываноў. Два яго дываны дэманстраваліся на мастацкай выстаўцы ў 1914 годзе. Два эцюды Альберта Паўловіча, зробленыя ім у Курску ў 1946-1948 гадах, дачка паэта Тамара Кліменка-Паўловіч, перадала ў Літаратурны музей Максіма Багдановіча ў Менску.

Вибраныя творы Альберта Паўловіча, 1975 г.

Памёр Альберт Паўловіч далёка ад роднай Бацькаўшчыны ў Курску (Расея) у 1951 годзе. Пахаваны на Маскоўскіх могілках гэтага горада.

Паводле СМІ.

120 гадоў з дня нараджэння паэта Міхася Васілька

14 лістапада споўнілася 120 гадоў з дня нараджэння паэта з Гарадзенічыны Міхася Васілька (1905-1960).

Нарадзіўся Міхась Васілёк у вёсцы Баброўня Гарадзенскага раёна ў сям'і лесніка. Падчас Першай сусветнай вайны выехаў з бацькамі на Паволжа. Пасля заканчэння школы працаваў на чыгунцы. У 1922 годзе ён вярнуўся на Радзіму і ўключыўся ў вызвольны рух у Заходняй Беларусі. Ён уваходзіў у актыў Свідзельскай павятовай арганізацыі Беларускай сялянска-работніцкай грамады, арганізоўваў гурткі Таварыства беларускай школы, праводзіў культурна-масавую работу, удзельнічаў у пастаноўках аматарскіх спектакляў і вечарах, на якіх выступаў з прамовамі і вершамі. У другой палове 1920-х гадоў паэт працаваў сакратаром часопіса "Маланка", у рэдакцыях газет "Народная справа", "Сіла працы" і іншых.

У 1939 годзе Міхась Васілёк быў мабілізаваны ў польскае войска. Пасля нападу Германіі на Польшчу 1 верасня 1939 года ў адным з першых баёў ён трапіў у нямецкі палон, адкуль уцёк. Дабраўся да родных мясцін і ўключыўся ў барацьбу з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Быў сакратаром Свідзельскага падпольнага антыфашысцкага камітэта, потым знаходзіўся ў партызанах. Падчас гітлераўскай акупацыі Міхась Васілёк пад псеўданімам Язэп Гром пісаў вершы, якія друкаваліся ў партызанскіх газетах. Яны прысвечаліся загінуўшым сябрам, падпольшчыкам, закатаваным у турмах.

Пасля вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў паэт працаваў у свідзельскай раённай газеце "Чырвоны сцяг" (1944-1946), пазней - у "Гродзенскай праўдзе". У 1945 годзе стаў членам Саюза пісьменнікаў БССР. Друкавацца Міхась Васілёк пачаў у 1926 годзе. У 1929 годзе ў Вільні з дапамогай Рыгора Шырмы выйшаў лірычны зборнік "Шум баравы". Гэты зборнік быў канфіскаваны польскай паліцыяй. Рукапіс другой кнігі ўлады забаранілі і знішчылі ў 1935 годзе. У 1937 годзе выйшаў лірычны зборнік паэта "З сялянскіх ніў".

Вершы Міхася Васілька ведалі і чыталі на сходах, мітынгах, яны гучалі са сцэны вясковых гурткоў самадзейнасці, некаторыя ("У бой на акупанта" і "Нашто, каб вы нас баранілі") сталі песнямі. Талент Міхася Васілька ярка праявіўся і ў жанры сатыры.

У пасляваенныя гады былі выдадзены зборнікі твораў Міхася Васілька "Вибраныя вершы" (1950) і "Вибраныя творы" (1955); пазней - зборнікі "Зоры над Нёманам" (1963) і "Вершы" (1973).

Памёр Міхась Васілёк 3 верасня 1960 годзе ў Гарадні. Пахаваны на праваслаўных гарадскіх могілках.

Паводле СМІ.

Станіслаў Суднік

БЕЛАРУСКАЯ МЕТАЛІНГВІСТЫКА

Колеры і масці ў Лідзе і ў астатняй Беларусі

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

Колеры і фарбы

Гуаш

Гуаш - гэта від вадараспушчальных клеевых фарбаў, якія адрозніваюцца шчыльнасцю і матавасцю, дзякуючы чаму яны маюць добрую ўскрыўнасць. У склад гуашы ўваходзяць пігменты, клеевыя злучальнікі (такія як гуміарабік ці дэкстрын) і бялілы, якія робяць фарбу непразрыстай. У адрозненне ад акварэлі, гуашшу можна перакрываць папярэднія пласты фарбы, а пры высыхання яна набывае аксаміцістую і матавую тэкстуру.

Словам "гуаш" прыйшло з французскай мовы, дзе *gouache* азначае "вадзяная фарба". У адрозненне ад акварэлі гуашшу можна перакрыць любы папярэдні маляўнічы пласт, нават больш цёмны.

Склад і ўласцівасці:

- Пігменты: каляровыя мінералы ці іншыя пігменты, якія надаюць фарбе колер.
- Злучнае рэчыва: клей (напрыклад, гуміарабік, крухмал), які трымае часціцы пігменту разам.
- Бялілы: белы пігмент (часта цынкавыя ці каалінавыя), які робіць фарбу непразрыстай і матавай.
- Укрыўнасць: гуаш лёгка перакрывае цёмныя ўчасткі светлымі, што дазваляе ўносіць выпраўленні.
- Матавасць: Пасля высыхання гуаш набывае аксаміцістую і матавую паверхню, а колеры становяцца больш прыглушанымі.

Ужыванне:

- Мастацкі жывапіс: выкарыстоўваецца для станковай жывапісу.
- Дэкаратыўныя працы: шырока ўжываецца для стварэння эскізаў, плакатаў, дэкарацый і тэатральных касцюмаў.
- Праекты: дзякуючы сваёй універсальнасці, гуаш падыходзіць для працы на паперы, палатне і іншых паверхнях.

Асноўныя характарыстыкі (паводле настаўніка выяўленчага мастацтва ДУА "СШ № 20 г. Оршы" Петрашкевіча І.В.):

Гуаш выпускаецца двух відаў: мастацкая і плакатная.

Першая - прызначана галоўным чынам для стан-

ковага жывапісу, другая - для афарміцельскіх прац.

Плакятная гуаш больш укрыўная і насычаная па колеры, што дасягаецца заменай бяліл каалінам, які менш разбеляе фарбу, і робіць яе больш шчыльнай і гучнай. Фарбы гуашы прыгожыя, яркія і добра раствараюцца ў вадзе. Ні ў адным іншым матэрыяле не гучыць так мякка і хораша, як у гуашы, колер, узяты ў поўную сілу на вялікай паверхні. Усе гэтыя якасці робяць гуаш маляўнічым матэрыялам вялікага дэкаратыўнага гучання.

Мазок гуашы высыхае хутка, таму "сляды" пэндзя ў жывапісе становяцца вельмі відавочнымі, асабліва ў буйных працах. Можна пазбегнуць эфекту "палос", лёгка прайшоўшы вільготным пэндзлем па ўжо высмаглай фарбе. Паверхня гуашавых фарбаў у завершанай працы мае аднастайную матавую фактуру, аднак варта быць вельмі асцярожным, каб не пашкодзіць гэта пакрыццё. Нядбайны зварот ці выпадковае выскрабання, нанясенне драпін ці сціранне можа прывесці да ўтварэння бліскучых палос, а тлушчавыя выдзяленні на руках - стаць прычынай з'яўлення пачварных плям.

Добрая ўкрывальная здольнасць - адна з самых каштоўных уласцівасцяў гуашавых фарбаў. Гэта якасць дазваляе закрываць цёмныя ўчасткі светлымі танамі, і наадварот.

Гуашавыя фарбы на акрылавай аснове.

Апроч традыцыйнай фарбы ў наш час прапануецца гуаш на акрылавай аснове. У гэтых фарбах выкарыстоўваюцца розныя тыпы акрылавага злучальніка, таму іх працоўныя характарыстыкі прыкметна адрозніваюцца. Аднак у абодвух выпадках фарбы пры высыхання становяцца больш водатрывалымі ў параўнанні са звычайнай гуашшу. У жывапісе можна вольна камбінаваць пласты звычайнай і акрылавай гуашы.

Бялія.

Вытворцы мастацкіх матэрыялаў выпускаюць два віды белай гуашы: бялілы цынкавыя (Zinc ці "Chinese White") і бялілы тытанавыя (Titanium "permanent" - светлаўстойлівыя White). Дасведчаныя мастакі выкарыстоўваюць бялілы цынкавыя толькі ў замесах з іншымі фарбамі, паколькі яны валодаюць большай ступенню празрыстасці ў параўнанні з бяліламі тытанавымі. Гэта ўласцівасць дазваляе падбіраць непаўторныя адценні. Пры гэтым колер не пакрываецца "крэйдавым вэломам", а мае чысты, празрысты характар. Бялілы тытанавыя

асабліва ефектыўныя пры поўным перакрыцці белым цёмных тонаў.

Светлаўстойлівасць.

Кожны вытворца мае ўласную сістэму ацэнкі святлаўстойлівасці фарбаў. Айчынныя фарбы падпадаюцца на тры групы:

- 1) "цалкам святлаўстойлівыя", якія пазначаюцца трыма чорнымі зорачкамі;
- 2) "умерана святлаўстойлівыя", што пазначаюцца дзвюма зорачкамі;
- 3) "слаба святлаўстойлівыя", якія пазначаюцца адной зорачкай.

Назвы колераў гуашы.

Назвы колераў гуашы вар'іруюцца ў залежнасці ад вытворцы і набору, але звычайна ўключаюць: бялілы (тытанавыя ці цынкавыя), асноўныя колеры (чырвоны, сіні, жоўты), а таксама розныя адценні чорнага, зялёнага, карычневага, блакітнага і ружовага. Сярод распаўсюджаных назваў таксама сустракаюцца: охра, сажа, ультрамарын, крапак, умбра, сіена, берлінскі блакіт, фіялетава, бірузовая, цытрынавая (лімонная) і іншыя.

Асноўныя і часта сустраканыя колеры:

- Белы: бялілы тытанавыя, бялілы цынкавыя;
- Чорны: сажа газавая, чорная фарба;
- Жоўты: жоўтая светлая, цытрынавая, охра светлая;
- Чырвоны: крапак чырвоны, чырвоная, ангельская чырвоная;
- Сіні: ультрамарын, блакітны, берлінскі блакіт;
- Зялёны: ярка зялёная, зялёная цёмная, ярка-

зялёная, зялёная светлая, перманентны зялёны сярэдні;

- Карычневы: умбра паленая, сіена паленая, сіена натуральная;

- Фіялетава: фіялетава светлая, фіялетава.

Іншыя колеры:

- Памяранцава (аранжавая);
- Ружовая;
- Бірузовая;
- Бэзавая;
- Жоўта-зялёная;
- Бруснічная.

Палітра гуашы, 16 колераў

Палітра гуашы, 12 колераў: бялілы тытанавыя, кадмій лімонны, кадмій жоўты, охра залацістая, маос карычневы цёмны, чорная, зялёная цёмная, лазур жалезная, ультрамарын, фіялетава, крапак чырвоны, чырвоная.

Палітра гуашы, 24 колеры

Каляровы круг на аснове базавай палітры.

Прамежавыя адценні: памяранцавы, зялёны, фіялетава атрымліваюцца змешваннем асноўных колераў.

Светлые таны на вонкавым вобадзе круга атрыманы з даданнем бяліл. Цёмныя таны ўсярэдзіне - з падмешваннем паленай умбры.

Ахраматычныя колеры.

Усе адценні шэрага ў гэтай палітры атрымліваюцца змешваннем колераў, якія ляжаць на каляровым крузе адзін насупраць другога.

Так, напрыклад, вельмі прыгожае шэрае адценне можна атрымаць, змяшаўшы памяранцавы, атрыманы з чырвонага і жоўтага, і ультрамарын.

Чорны мы атрымалі, змяшаўшы сіні, чырвоны і жоўты, і прыцяміўшы яго ўмбрай.

Палітра ў 38 колераў мае наступны набор:
7 колераў "металік" (толькі ў наборах);
31 інтэнсіўных і чыстых па тоне фарбаў;
26 фарбаў з паказчыкам святлаўстойлівасці.
Бялілы цынкавыя;

Бялыя цынкавыя 100 *** P.W.4	Бялыя тытановыя 101 *** P.W.6	Светла-жылт-зялёны 207 *** P.Y.32	Лімонная 214 *** P.Y.3	Жылт-светлы 213 *** P.Y.1	Лімонна-жылт-палітэ 212 *** P.Y.37, P.Y.2, P.W.4
Охра светлая 206 *** P.Y.43, P.W.8	Охра жоўтаватая 205 *** P.Y.42, P.R.102, P.W.4	Оранжевая 313 *** P.O.13, P.W.4	Кіравы (імітацыя) 312 *** P.R.4, P.Y.1	Красная 311 *** P.R.4, P.R.3	Ангельская чырвоная 309 *** P.R.101
Красная 339 *** P.R.43, P.R.187	Карміна (імітацыя) 330 *** P.R.81, P.W.4	Фіялетава-светлая 605 *** P.V.2, P.W.4	Фіялетава-цёмная 606 *** P.V.3, P.R.81, P.W.4	Лазур жалезная 506 *** P.B.77, P.V.3	Ультрамарын 311 *** P.B.29, P.W.4
Кобальт-сіні светлы 204 *** P.B.28	Бірузовая 507 *** P.B.15, P.G.7, P.W.4	Кобальт-жылт-сіні 706 *** P.G.50	Натуральная сіняя 714 *** P.G.7, P.Y.3, P.W.6	Травяная 716 *** P.G.7, P.Y.32, P.W.8	Пры-жылт-сіні 711 *** P.G.7, P.Y.3, P.W.4
Зялёная 710 *** P.G.8, P.Y.1	Окідэ зброма 701 *** P.G.17, P.W.4	Сіняя жалезная 406 *** P.B.7, P.W.4, P.W.8	Умбра натуральная 413 *** P.G.42, P.R.101, P.B.11	Умбра жалезная 408 *** P.B.7	Сажа жалезная 801 *** P.B.7, P.R.27
Глыбока-чорная 801 *** P.B.1, P.B.27	Металік Светлае сярэбру 961 Тёмнае сярэбру 962 Медь 964 Бронза 963 Залаты інжыр 969 Залаты анжыр 968 Антычнае золата 981	Умовныя абозначэнні: *** - светлаўстойлівыя колеры (для бяліл - малажаўцёных фарб); ** - сярэдне-стойкія колеры; * - мала-стойкія колеры. Рядом з кожным найменнем колераў паказаны каляровы індэкс, які пазначае міжнародны код выкарыстоўванага пігменту (фарбавальніка). Напрыклад, код P.Y.35 пазначае пігмент жоўты № 35. Колеры адпавядаюць стандарту ASTM D-4236.			

Бялілы тыганавыя;
Стронцынавая жоўтая;
Цытрынавая (лімонная);
Жоўтая светлая;
Кадмій жоўта-палевы;
Охра светлая;
Охра залацістая;
Памяранцавая (аранжавая);
Цынобра (імітацыя);
Чырвоная;
Ангельская чырвоная;
Крапак чырвоны;
Кармін (імітацыя);
Фіялетава-цёмны;
Лазур жалезная;
Ультрамарын;
Кобальт сіні светлы;
Бірузовая;
Кобальт зялёны светлы;
Зялёная цёмная;
Вокіс хрому;
Сіняя паленая;
Травяная зялёная;
Умбра паленая;
Ярка-зялёная;
Сажа газавая;
Глыбока-чорная.
Металік:
Светлае сярэбру;
Цёмнае сярэбру;
Медзь;
Бронза;
Золата інкаў;
Золата ацтэкаў;
Антычнае золата.

Умовныя пазначэнні:

*** - светлаўстойлівыя фарбы (для бяліл - малажаўцёных фарб);

** - сярэдне-стойкія фарбы;

* - мала-стойкія фарбы.

Побач з кожным найменнем фарбы паказаны каляровы індэкс, які пазначае міжнародны код выкарыстоўванага пігменту (фарбавальніка). Напрыклад, код P.Y.35 пазначае пігмент жоўты № 35.

Фарбы адпавядаюць стандарту ASTM D-4236.

(Працяг у наступным нумары.)

Габрыэля Пузыня

У Вільні і літоўскіх дварах, успаміны 1815 - 1843 гадоў¹

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

1828 год

Дзве зімы запар мы правялі ў палацы Паца. Тры вялікія залы дазвалялі нам, колькі заўгодна, бегаць, а аднойчы тут нават адбыўся сапраўдны бал. У Вялікі пост, калі збіралася больш людзей, мы гулялі ў гульні і кожны вечар за сталом слухалі размовы старэйшых і спевы сястры ці Тэклі Валавічоўны, якая мела звонкі голас і твар Мадонны. Душой гэтых сустрэч быў настаўнік музыкі Ян Рэнер. Ён заўсёды прыходзіў, калі яго клікалі ў госці - ці з цукерні, ці з ложка. Заўсёды растрапаны, часам сонны, а што зробіш? Граў, спяваў і смяшыў. Ён даваў нам урокі тры разы на тыдзень, і я дагэтуль дзіўлюся яго цяплявасці. Меў такі давер да Матыні, што не давяраючы сам сабе, свае грошы ў выгачанай драўлянай скрынцы аддаў пад апеку ёй. І кожны дзень браў адтуль толькі адзін рубель, бо інакш грошы раставалі ў яго руках. Яго біяграфію можна знайсці ў брашуры "Прозай і вершам" выдавецтва "Аўтары ў імя Божае". Там, куды Рэнер прыходзіў увечары, немагчыма было сумаваць. Другім такім узбуджальнікам грамадства быў Людвік Чарноцкі, які браў на сябе ролю паяца, яго фігілі трохі паўтараліся, але кожны раз немагчыма было не смяяцца з іх, як напрыклад, калі ўцякаючы ад бізуна ён падымаў каўнер да вушэй, а для пэўнасці забіраў з сабой і крэсла... Мой Божа! Як мы смяліся з гэтых выхадак!..

Слупы віленскага грамадства былі ўсё яшчэ непакісненыя. Танцавалі ў пані Лапацінскай і генералавай Несялоўскай, якая ўжо выправіла з дома генерала і яго дачок, страціла сваю дачку і мела пры сабе дзвюх чужых паннаў, як быццам наўмысна абраных у ахоўнікі. Графіня Апалінарыя Плятэр заўсёды сама прыязджала запрасіць маю маці на нядзельны вечар і рабіла гэта па-свойму: жыва, хутка, невыразна, але весела, з яе слоў ледзь можна было ўлавіць тое, што ў нядзелю яна запаліць свечкі і моладзь будзе танчыць.

Увесь час ішлі карнавалы. Некалькі разоў нас вазілі да Тышкевічаў, ужо не Піюса Тышкевіча, які з сям'ёй пераехаў на вёску, а да Міхала, які нядаўна ажаніў двух сваіх сыноў Юзафа і Бенядыкта, жыў з імі ў адным са сваіх дамоў пры вуліцы Нямецкай і абвяшчаў у сябе "Танцавальныя аўторкі".

Напэўна, шмат хто яшчэ памятае прыгожых паняў

і паненак на тых аўторках - галерэю вобразаў на тле пунсо-вых габеленаў і старасвецкіх сцен палаца Тышкевічаў. Мне здаецца, я ўсё яшчэ бачу побач са стройнай бландзінкай, яшчэ напалову дзяўчом Ясяй Тышкевічоўнай, высокую brunetку ў белым панну Хлапіцкую, бачу яе прыгожыя, чорныя як аксаміт вочы, і непараўнальны бляск твару, і яе такія разумна-маўклівыя вусны, што зачараваны імі не звяртаеш увагі на празмерна вялікі і тоўсты нос і касцістую постаць. Гледзячы на яе, напэўна, многія задаваліся пытаннем, чаму разам з ёй робяцца незаўважнымі дзе сястры дасканалай прыгажосці: пані Бабацянская і панна Караліна Валентынавічоўна, чые белыя атласныя сукенкі без фалдаў рысавалі прыгожыя сілуэты без недахопаў, быццам бы высечаныя з мармуру?... О! Бо тыя белыя і трохі румяныя твары, як маска без выразу, пры чорных як крук валасах, сёстры вясёлыя, задаволеныя і адрозніваюцца адна ад адной тым, што ў замужняй усё было ўжо разбуджаным, упэўненым і нават какетлівым, а ў панны - сарамлівым, сціплым і маўклівым. Голас пані быў чутны з другога пакоя, панну і зблізку немагчыма было пачуць. Усю зіму 1827 года, покуль жылі акно ў акно з пані Валентынавічавай, мы захапляліся дзіўнымі ручкамі панны Караліны, скутымі гладкімі залатымі бранзалетаў, якія ніколі не здымаліся. Кожны вечар мы бачылі, як гэтая рука рухала шахматы, калі гуляла з Юзафам Горскім. Малады, прыгожы, багаты, ён шчыра цікавіўся паннай Каралінай, але яе сястра пані Бабацянская, ужо другі раз удава, была больш смелай, і таму, хоць і не гуляла ў шахматы, але паставіла сястры мат і сама выйшла замуж за пана Горскага.

Маці, пані Валентынавічава, з цёмным, як торуньскі пернік тварам, як перуанка з рознакаляровымі пёрамі на галаве, у сукенцы колеру грэцкага арэха, зусім не выглядала, як маці гэтых прыгажунь. З балю яе праводзілі маладыя людзі, закаханыя ў дачок, і пакуль адзін падаваў ёй салоп, другі чаравікі, яшчэ двум яна падавала рукі для пацалунку, пяты, не ведаючы, што рабіць, цалаваў яе спражку ад раменьчыка. Пры ўсім гэтым, маці мела дастаткова такту і з густам апранала сваіх дачок. Да касцёла і для візітаў панна Караліна мела ядвабнае блакітнае футарка ў талію, аблямаванае лебядзіным пухам, белы капялюш са страўсавым пяром, шырокі па краях і моцна выгнуты над чалом, як насілі ў той час. Бачачы яе ў такім строі, калі выязджала з брамы палаца Тышкевічаў у старасвецкай карэце запрэжанай чацвёркай цяжкіх коней у польскай вупражы, тыя, хто не ведаў, уяўляў сабе, што

¹ Gabrijela z Guntherow Puzynina. W Wilnie i w dworach litewskich: pamiatnik z lat 1815-1843. Wilno, 1928. Пераклад Леаніда Лаўрэша.

яна і ёсць тая пятнаццацімільённая ерэтычка... І яна ж у сціплым салоце з каптурком укленьчвала за калонамі ці ў апошніх лавах, не звяртала нічыёй, акрамя ўбогіх увагі, якіх ніколі не абмінала і часта аддавала ім, як казалі, сваю апошняю сукенку...

Дзядзька і цётка дэ Шуазелі зіму правялі ў Вільні. Літва і Францыя, маёнткі Плацелі ў Жмудзі і вінаградныя Перны каля Эпернаў у Шампані саборнічалі паміж сабой, бо туга па роднай зямлі супраць эканамічных інтарэсаў у абедзвюх айчынах, заўсёды схілялі шалі ў розныя бакі. Ліцвіны казалі, што хлеб са святой жмудскай зямлі мацнейшы за бутэльку шампанскага, але шмат яго бутэлек страляла на абедрах Шуазеляў у Вільні. Цёця даношвала на віленскіх балях свае парыжскія строі і зусім не перабляла іх, толькі прыбірала фалды ад муаравых блакітных і пунсовых сукняў, пашытых для апошняй каранавы, Карла Х. Бачылі мы і сына Шуазеляў, калі ён разам з нашым кузэнам коштам нашых насоў, вушэй і гардэробу маёй цёткі адваёўваў фартэцы, калі гэтыя няўмольныя рыцары стралялі з пукалак гарохам, з іх жахлівымі вусамі, намазанымі вугалем, калі яны ўпрыгожваліся знакамітымі пёрамі з парыжскага капелюша і залатой газавай накідкай, якую цётка апранала на наступны бал, бо трэба ведаць, што не было большага філосафа ў справе адзення, чым цёця Зося. Пакуль яна была маладая, слухна разлічвала на прызнанне, але з узростам, перастала думаць пра вопратку і як будзе выглядаць. Адночы, яна накінула на сябе шаль і закалола яе нахштальт тунікі, але падчас ажыўленай размовы ў рухах паланеза, шпількі павыпадацілі, і цяжка было б расказаць, што магло адбыцца, калі б мая сястра, якая ў танцы ішла за цёцяй, своєчасова не злавіла яе шаль, які ўжо злятаў з плячэй. Іншым разам, яна толькі што вярнулася з балу ў модным тады капялюшыку без палёў з пяром і выпадкова ўбачыла ў люстэрку, што капялюшык надзеты задам наперад - пяро, замест таго каб, спадаць з боку, ляжала на спіне. "*Bien - bien - bien, oui - oui - ou*" (фр. "*Ну, ну, так, так*". - Л. Л.), з гэтымі словамі яна адпусціла служак, якія хацелі паправіць яе туалет. Дзіўным чынам сукенкі маёй цёці, якія служылі не толькі ёй, але і яе сыну, перажылі век Мафусаіла. Сукенка *robe de blonde*, нязменная з 1823 па 1842 год, перажыла некалькі дынастый на французскім троне, двух імператараў на расійскім і ў 1840 годзе з'явілася ў Фларэнцыі на ўрачыстым прыёме вялікага герцага Тасканскага. Гэтая лёгкасць і бесклапотнасць маёй цёці ва ўсім, што яе тычылася, тлумачыць яе дзіўную паблаглівасць да свайго адзінага дзіцяці, якому, з яго добрым сэрцам, праніклівым розумам і нават з імкненнем да вучобы, не хапала толькі моцнай рукі, каб ім пакіраваць, бо яго бацька таксама быў слабы чалавек і ўсе выхаванне сына заканчвалася словамі. Калі ён хварэў, то перш чым паставіць піяўку, таргаваўся аб узнагароджанні. Па-праўдзе, гэтыя грошы аддаў на кажухі для бедных, і калі мая маці пахваліла

яго перад намі, ён хутка адказаў: "*Je savais bien, que fu me les rendras!*" (фр. "*Я добра ведаў, што вы вернеце мне грошы*". - Л. Л.). Калі ў такім выхаванні дзяцей і ёсць нешта добрае, дык гэта, хіба, іх адкрытасць і шчырасць. Наш кузэн быў настолькі набожны і шчыры ў веры, што пачуўшы ад святара, які выкладаў яму катэхізіс, што Хрыстос быў замучаны яўрэямі, ён, не губляючы часу, схапіў нож са стала для сняданку, выбег на вуліцу і пабег за яўрэйскімі жанчынамі, якія сярод перакуленых кошыкаў з апельсінамі і яблыкамі, што каціліся па бруку, уцякалі ад яго з крыкам: "Ратуйце, гвалт, забівае, забівае!". З такім свавольным сынам, з-за гарачай натуры дзядзькі і жывасці цёткі, іх хатняе жыццё поўнілася штодзённай мітуснёй. Нічога не ляжала на сваім месцы, кожная шуфляда, шапка, стол, былі вобразамі разбурэння ці землятрусу, і я ніколі не пераставала здзіўляцца, як, жывучы ў такой віхуры, маёй цётцы ўдалося захаваць свой свабодны розум, дзявочую веселасць і каменнае здароўе, што робіць і сёння яе поўнай жыцця і незвычайнага шарму, нягледзячы на семдзесят пяць гадоў.

Залатая моладзь Вільні ў 1828 годзе складалася з Юзафа Горскага, Тытуса Пуслоўскага і Вальдэмара Корсакава. Гэтыя тры панічы, адзін з якіх быў больш прыгожым, другі больш багаты, трэці - больш дасціпны, выбралі сабе некалькі сур'ёзных і вясёлых асоб, адной з якіх быў мой бацька, а другім паэт Антоні Гарэцкі. Па чарзе яны запрашалі іх да сябе на смачныя, вясёлыя і гучныя на ўсю Вільню абеды, падчас якіх паэт імправізаваў вершы. І з адной з такіх вясэр бацька прывёз дадому чатырохрадкоўе, арыгінал якога захаваўся ў дзённіках майго бацькі, а змест у памяці дачкі:

*Віно - каштоўны дар неба.
Але паводзься з ім асцярожна -
З віном муза маўчаць не можа,
А сёння маўчаць трэба.*

Гэты мілы паэт час ад часу пісаў байкі, і яны, выкліканыя якімі-небудзь важнымі абставінамі, лёталі па горадзе. Агульнавядомай была адна з іх пад назвай "Фурманы" у якой Гарэцкі расказваў, "што нашым коням не бізун патрэбны, а спагядлівы голас, інакш іх панясе ..." і г. д. Але другая, больш вядомая ("Пра галаву, рукі і бруха"), сёння ўжо больш вядомая, была накіраваная супраць губернскага маршалка "К" ⁹², які набыў папулярнасць смачнымі абедамі і такім чынам перамог менш прыёмнага але больш разумнага кандыдата.

Вальдэмар Корсакаў выглядаў зусім, як герой рамана. У яго быў яскравы і прыгожы твар, шмат дасціпу і сяброўскага стаўлення да людзей, і таму ён вольна ці міжвольна тлуміў паннам голавы нават пасля смерці, бо як валанцёр пайшоў на вайну з туркамі, і пасля ўзяцця Варны і ўжо заключанай мірнай дамовы выпадкова куля трапіла ў яго ў той момант, калі ўжо збіраўся вяртацца

⁹² Верагодна маецца на ўвазе Яўстах Караль Карп, маршалак Віленскай губерні ў 1821-1830.

каб працягнуць трыўмфы ў салонах... Месца, дзе яго знянацку заспела смерць, наведала панна Людвіка Снядэцкая з Вільні, якая такім чынам адкрыла сваё невядомае раней каханне да ценю героя.

У тым жа годзе, улетку, у Вільні пасля цяжкай хваробы памерла маладая княгіня Чарнышова з Мараўскіх⁹³, вядомая сваёй прыгажосцю, імем і багаццем, замужам была ўжо тры разы. Народжаная ад дабрадзеянай маці і нікчэмнага бацькі, прыгожая Тэафіля спалучала ў сябе дзве супрацьлеглыя натуры: анёльскую і шайтанскую, і кожная з іх па-чарзе прыцягвала яе да сябе. Гарачая і каткетлівая амаль што з дзяцінства, выйшла замуж, не скончыўшы вучобы ў варшаўскім пансіёнаце, дзе мадам не хацела яе цяпець. Пакінуўшы першага мужа, яна разам з графіняй Мнішак зачаравала князя Дамініка і, развёўшы, выйшла за яго замуж, а пасля смерці князя стала княгіняй Чарнышовай. Яе жыццё, пастаянная барацьба паміж злым і добрым анёлам, то штурхала яе ў свет, то, пакорлівую, у скрусе і пакаянні, кідала да падножжа алтара і канфесіянала. Адзін з сяброў маіх бацькоў раскажаў мне пра сваё здзіўленне, калі ў Жыровічах, дзе меўся цудадзейны абраз Маці Божай, ён спачатку ўбачыў каля касцёла княжацкую карэту, а потым, у касцёле, жанчыну, якая ляжала ніцма крыжам сярод убогіх, захутаная ў сінюю турэцкую шаль, якая выяўляла маленькую і прыгожую фігуру... Гэта была княгіня Радзівіл, якая ўжо не ў першы раз і як заўсёды адкрыта, шчыра, але ненадоўга калялася ў сваіх грахах! Вырваная на імгненне рукой анёла з пашчы ворага чалавечага роду, яна зноў вярталася на свой ранейшы шлях. Але ўрэшце-рэшт сіла добра перамагла. Бог, бачачы шчырасць яе раскаяння і чалавечую слабасць, скараціў для яе час выпрабавання і паслаў паратунак у выглядзе анёла заўчаснай смерці, каб яна магла вярнуцца да цноты. Княгіню Чарнышову прывезлі ў Вільню хвораю, і яна скарысталася хваробай, каб прымірыцца з Богам. На жаль, раскаянне і пакора сталі такімі ж гучнымі, як і яе скандальнае жыццё. Але дабро пераважыла зло, злы анёл уцёк і не вярнуўся. Айцец Багдановіч, візітатар ксяндзоў-місіянераў, пакліканы да ложка паміраючай жанчыны, да гэтай новай Магдалены, сышоў, крануты і натхнёны яе любоўю да Бога. Гэтае сэрца, распаленае зямным каханнем, вярнулася ў сваё, ужо ачышчанае полымя вечнай любові. Яшчэ маладая, яна не шкадавала жыцця, ёй было агідна сваё мінулае, і ў пакоры, не давяраючы сабе, яна прасіла навакольных і каплана, каб маліліся аб яе смерці, бо баялася ачуняць і жыць далей. Ужо шчаслівая сапраўдным шчасцем, якога свет не можа ні даць, ні адабраць, яна ўхапілася за падножжа крыжа і так хацела памерці. І Бог пачуў яе, памерла ў міры з сабой і з Богам! Яна была маці княгіні Стэфані Радзівілоўны, дзедзічкі велізарных маёнткаў свайго бацькі, якая выйшаўшы замуж за князя Вітгенштэйна і неўзабаве пайшла за маці. Падрабязнасці

Капліца ў Дабраўлянах, малюнак Бахматовіча, 1829 г.

пра смерць княгіні Чарнышовай нам раскажала ў Вішневе пані шамбелянава Сулістроўская.

Як звычайна, лета 1828 года мы правялі ў Дабраўлянах без якіх-небудзь значных падзей. Нас наведвалі маладыя і старыя, а стары камергер Стэфан, ківаючы галавой, казаў, што мяшок з гасцямі для ўсяго павета, мусіць, парваўся і ўсе яны дасталіся Дабраўлянам, за што на яго ніхто не крыўдзіўся.

Толькі што закончылі будаваць капліцу ўнутры палаца. Высвяціць яе павінны былі ўлетку. Для капліцы выбралі залу са скляпеністай столлю і тоўстымі сценамі, якія як быццам прасілі рыцарскіх трафяў, і мой бацька адусюль збіраў зброю, каб упрыгожыць сцены, размяваныя пад камень. Закутыя ў жалеза рыцары стаялі ля дзвярэй і ляжалі на магілах, а алтар пад пясчанік быў выкананы ў гатычным стылі і імітаваў магілу Казіміра Вялікага. Усе было зроблена ў маёнтку паводле ідэй майго бацькі і пад яго наглядам, ажно да падсвечнікаў, пафарбаваных пад антычную бронзу, і да эбенавага крыжа з бронзавымі наканечнікамі, у крыжы, за крыштальным шклом ляжалі мошчы святых. Касцельнае начынне сшылі, нейкая яго колькасць мелася ў Старынскай капліцы, мая маці зрабіла новае ўбранне з сукенак нашай с. п. бабулі Гюнтар і з падарункаў цёці Зосі.

Настаўнік малявання Казімір Бахматовіч⁹⁴, які ўжо другое лета жыў у Дабраўлянах, намалёваў на сценах розных анёлкаў і касцельных эмблемы. Ён замяніў для нас Тыгуса Бычкоўскага, які пасля юбілейнага года, разам з генералам Юзафам Шыmanoўскім выехаў у Дрэздан. Мы не шмат страцілі ад такой замены, бо трэба ведаць, што сярод вучняў Рустэма не было дрэннага чалавека.

⁹³ Тэафіля з Мараўскіх, у першым шлюбе за Юзафам Стажынскім, у другім за Дамінікам Радзівілам (апошнім мужчынскім нашчадакам роду). Пра яе гл: Stanislaw Morawski. S. 490. Пра яе бацьку: S. 465.

⁹⁴ Пра вучня Рустэма Бахматовіча, гл: "Atheneum wil." 1844. T. VI.

Здавалася, што дабрыня, шляхетнасць, пачцівасць і бескарыслінасць перадавалася вучням ад самога майстра і наш Бахматовіч, напэўна, зграшыў тым, што давёў гэтыя цноты да крайнасці - сціпласць да сарамлівасці, некарыслінасць да далікатнасці. Калі ён пагадзіўся правесці ў нас вакацыі, яго галоўнай умовай былі бясплатныя ўрокі: "Ці ж мала, - казаў ён, пачырванеўшы, - што ў мяне будзе свабода, вёска, вольны час для працы і натуршчыкі для карцін?...". Аднак у дамове пра капліцу гаворкі не было, і бацька хацеў кампенсаваць яе асобна, тым больш што падчас гэтай працы, якая патрабавала хуткасці, спыняліся яго ўласныя заняткі і прагулкі. Улічваючы ўсё гэта, мой бацька, неяк на ранку пакінуў у майстэрні скрутак рублёў... Калі сумленны Бахматовіч заўважыў грошы, ён так абурыўся, што ледзь не пакінуў Дабраўляны. Але, супакойшыся, даслаў майму тату грошы разам з малюнкам алегарычнай групы "Дабрачыннасць" з надпісам пад ім: "Я ўмею адчуваць удзячнасць, але не ўмею быць удзячным, я раблю гэта не з-за ўдзячнасці, а праз удзячнасць".

У ліпені прыехаў ксёндз Кузьміцкі, і нарэшце надыйшоў доўгачаканы дзень 23 ліпеня. Сабраліся суседзі і навакольныя пробашчы, якім памяць пра нядаўні юбілей і заслугі кс. Кузьміцкага не дазвалялі зайздросціць выбару асвячальніка... З раніцы людзі з вёсак запоўнілі дзядзінец. Увесь двор спавядаўся разам з намі, алтар быў упрыгожаны кветкамі. Сонца вясёлкай свяціла праз каляровыя шыбы. Працэсія абышла вакол дома, святыя песні гучалі пад скляпеннямі - здаецца, ажыла старая і нямая зброя, і ў будынку, які дагэтуль стаяў пусты, у якім не было жыцця і які не меў яшчэ памяці, забілася сэрца - загучалі званы... Бог увайшоў у жылло чалавека, каб асвятліць яго!..

Восенню нас наведаў высакародны прафесар Рустэм, які неаднойчы раней абяцаў прыехаць але, як і кожны мастак, забываўся пра гэта. Аднак на гэты раз ён ўжо не змог выкруціцца, бо мы паслалі па яго Бахматовіча, упаўнаважанага маім бацькам правесці ў Вільні некалькі дзён і здабыць прафесара. Адной з умоў прыезду Рустэма, была ўмова не дасылаць па яго карэты на рысо-рах, і даслалі па яго кракаўскую крытую брычку. Нарэшце прафесар прыехаў і сардэчна вітаны, адчуў сябе ў нас, як у сваім доме, жартаваў пра экзекуцыю якую Дабраўляны даслалі па яго ў асобе Бахматовіча, штодзень становіўся ўсё весялейшым і сыпаў жартамі. За сталом прыкідваўся злым, кажучы, што нашы слугі не паважаюць яго, бо ставяць перад ім *curdents* (фр. *зубачысткі* - Л. Л.) быццам для здэку, бо ён не мае зубоў... Мая маці ладзіла розныя нечаканасці, каб пацешыць паважанага гасця. У садзе паваду аднойчы з'явілася французская сялянка, якая вяла асла з кашамі, напоўненымі гароднінай і кветкамі. Гэтай сялянкай была наша Ідалька, якая вельмі добра выглядала ў вялікім капелюшы пастушкі.

Рустэм, якога часта выклікалі на вёску да знаёмых, ужо прызвычаіўся да таго, што за гасціннасць яму заўсёды даводзілася плаціць партрэтамі гаспадыні, гаспадара ці іх дачок. Таму быў здзіўлены, калі пасля некалькіх дзён

гасціннасці ніхто не нагадаў яму пра жывапіс... Ён зразумеў, што ў нашым доме чакалі не мастака, а сябра і ўдзячны за гэта, праз Бахматовіча, з гатоўнасцю прапанаваў намаляваць партрэт Матыні. На гатовым палатне, якое знайшлося ў яго вучня, напісаў прыгожы эскіз-партрэт маёй сястры. Ubачыўшы яго, мы хорам закрычалі: "Прыгожа! Цудоўна!", - што здавалася цешыла майстра. Да гэтай прыгожай, быццам подых ці міраж, падмалёўкі, вучань не адважваўся дакрануцца, каб пасля ад'езду Рустэма закончыць працу. Але неасцярожная рука, жадаючы навобмац пераканацца ў падабенстве, зрушыла валасы на вочы... Трэба было папраўляць і дапрацоўваць карціну, і гэта пазбавіла яе чароўнасці. Партрэт і дагэтуль захоўваецца ў Дабраўлянах.

У верасні да нас прыехалі новыя госці. Аднойчы ўвечары ў двор, задыхаючыся, на пенным кані, уварваўся казак і абвясціў прыезд сенатаравай Агінскай з дзецьмі, маёй хрышчонай маці графіні Плятэр і Караля Пшадзецкага, які прама з палявання даслаў да нас казака з абвесткай пра гасцей.

На наступны дзень увечары да нашага ганка пад'ехала некалькі карэт. Асветленыя пакоі напоўніліся вясёлымі гасцямі, але вочы не бачылі нікога, акрамя прыгожай княжны Іды Агінскай, якая знаходзілася тады ва ўсёй сваёй красе, ва ўсёй чароўнасці і грацыі сваіх васьмнаццаці гадоў. Яе чорныя вогненныя валасы, вясёлая ўсмішка, яе пастава, акцэнт, яе жаночкасць - усё гэта ўказвала ў ёй італьянку. І закаханая ў яе наша Ідалька захацела каб адгэтуль і яе называлі Ідай. Мы выдатна правялі некалькі дзён.

Эпізодам, які ажывіў наш край у 1828 годзе быў вельмі нечаканы прыезд усёй трупы Турньераў у Шамятоўшчыну (дзе мілі ад нас), дзе нядаўна вызвалены з-пад апекі васьмнаццацігадовы дзедзіч Аляксандр Сулістроўскі, зачараваны прыгажосцю маладой панны Адэлаіды, дачкі антрэпрэнёра, з якой пазнаёміўся ў Вільні, пачаў сваё гаспадаранне з таго, што ўсё лета прыводзіў на вёску цыркавых коней. Ні аб чым больш не было размоў ні ў горадзе, ні ў дварах уздоўж Полацкага тракта, як толькі аб прыездзе Турньераў з коньмі і наезнікамі ў Шамятоўшчыну за кошт маладога дзедзіча, які рабіў усё гэта для сваёй каралевы амазонак. Мы назіралі з нашых вокнаў, бо ўсё гэта ехала міма нашага двара. Пан Адам Свянціцкі, не маючы больш ніякіх чынных спраў, у жаху і сораме за свайго суседа і сябра неадкладна паляцеў у Шамятоўшчыну, каб потым разнесці па наваколлі свежыя навіны пра незвычайных гасцей, як быццам ён - газета. Неўзабаве з'явіўся ў Дабраўлянах і як мага больш лёгка, сцісла і прыстойна раскажаў, што там адбываецца. Якая верхавая язда, турніры, фестывалы, тон у панюў наезнікаў, якія сядзяць за адным сталом і дапушчаны ў кампанію з гаспадаром, як панна Адэлаіда, каб кампенсаваць непрыстойныя паводзіны аднаго з канюшых, які пальцамі цёр кноты свечак, сама ўстала з-за стала, пайшла да буфета па шчыпцы, правяла свечкі і г. д. Малады дзедзіч зусім страціў галаву і ўсё рабіў для гэтай зграі замежнікаў. Адчыніў для іх свой

скарбец і сямейныя рэліквіі, якія збіраліся пакаленнямі і стагоддзямі і служылі яго дзядам, каб частаваць князя "Пане Каханку" ў Шамятоўшчыне (што так прыгожа апісаў у сваіх "Дварах" аўтар "Літоўскіх малюнкаў"⁹⁵), і ў адзін момант пераходзілі з рук нядбайнага ўнука і праўнука ў нявартыя, чужыя рукі! За кожнае слова, кожны тост, кожны позірк і ўсмяшку панны Адэлаіды дасылаў ёй каштоўныя кубкі, турэцкія сёдлы, польскую вупраж, шаблі і булавы з кляйнотамі, якія гэтыя простыя людзі ацэньвалі толькі па кошту металу, і яна брала гэта, каб потым змарнаваць. Суседзі глядзелі з жахам, а старыя слугі са слязамі на вачах, але ўсе былі не ў стане спыніць маладога гаспадара, які п'яны ад віна і кахання, раскідваўся сямейнымі і краёвымі каштоўнасцямі. Гэта быў сумны вынік сіроцтва і ранняга паўналецця, які згубіў неасцярожнага юнака з шчодрым сэрцам, няздольнага пераадолець сябе ці хоць нават зразумець, што ён робіць. І не было каля яго шляхетнага сябра, які б змог ім пакіраваць, бо атачалі яго толькі таварышы па кілішку і насіў ён у сябе няшчасны зародак псіхічнай хваробы сваёй маці..., у выніку чаго давялося адправіць яго ў псіхіятрычны шпіталь Пірнаў каля Дрэздана. Прыгожы, добры, запальчывы і нясмелы, ён заўсёды стараніўся кампаній. Замест горада любіў вёску, паляванне і асабліва рыбалку на сваім вялікім возеры. Усю зіму гэта была яго адзіная справа, а адзінай яго кампаніяй былі простыя рыбакі і сяляне. А ў Вільні з'яўляўся толькі з транспартам рыбы на рынак. Такім быў апошні нашчадак па мячы шляхетнага рода Алойзы і Казіміра Сулістроўскіх, рода, якому было дазволена працягнуцца ва ўнуках па-кудзель ад дачкі Скірмунтавай. Сённяшнія дзедзічы Шамятоўшчыны, якія ў непараўнальна горшыя часы жывуць ва ўзорнай і разнастайнай гаспадарцы з фабрыкамі, пакінуць пасля сябе значна лепшыя ўспаміны і прыклады, чым тыя, каму ў жыцці ўсё спрыяла!

1829 год

Важным эпизодам той зімы ў Вільні стала заканчэнне перабудовы і адкрыццё дома Мікалая Абрамовіча па вуліцы Віленскай, пераробленага з даўніх муроў камяніцы Аскеркі з камфортам і густам, якім вылучаўся Мікалай Абрамовіч. Гэта быў першы ва ўсёй Вільні дом з брамай, вымашчанай дрэвам, праз якую ціха, плаўна і акуратна выязджалі карэты, з ацэпленым на доле і асветленым лямпай перадапакоем, з vascaванымі сходамі, аздобленымі люстэркамі і кветкамі, падобнымі на нейкі салон. Галоўны пакой меў чатыры акны і абяцаў стаць добрай танцпляцоўкай для моладзі. Трэба было бачыць, як пан Абрамовіч знаёміў сваіх гасцей з гэтымі цудоўнымі і адзінымі на ўвесь горад апартаментамі, як цешылася і была рада гэтаму яго сур'ёзная жонка, яна без пыхі і

гонару, штохвілінна прыкладала ларнетку да вачэй, каб захаваць сур'ёзны выраз твару пры хвальбе гасцей. Акрамя таго, глыбока ва ўнутраным двары знаходзілася школа верхавой язды, дзе адбываліся выездкі коней у прыгожым, як салон, манежы, асветленым лямпамі, з малым салонікам побач, у якім госці пілі гарбату і гулялі ў карты. На добра аб'езджаных конях ездзілі і дамы – панна Антаніна Сулістроўкая, панна Людвіка Снядэцкая і панна Флора Ласкарыс. Мужчыны, да якіх належаў і мой бацька, рабілі выездкі ў шэсць – восем коней. Але самай цікавай часткай гэтых конных выступаў была вальтыжыроўка лёгкага як птушка гаспадара, пана Абрамовіча, які на поўным галопе заскокваў з зямлі на каня і з каня збіраў на зямлі хусткі.

У тым годзе Цэліна Сулістроўская, якая ў той час была ўжо княгіняй Радзівіл (жонкай Канстанціна), у белым атласным шлафроку і такім жа капялюшы, з маці і мужам, аб'язджала дамы сваіх знаёмых, а панна Антаніна Сулістроўская смела абвясціла ўсім пра свае 27 гадоў і схавала маленькую ножку пад даўжэйшую чым у іншых сукенку яркага і выразнага колеру. Мела дробныя рысы твару і танцавала заўсёды з апушчанымі вачамі, быццам пад прымусам, гэтым адрознівалася ад маёй сястры, якую танец заўсёды цешыў.

Сярод моладзі пераважалі студэнты, было некалькі вайскоўцаў і мала фракаў. Сярод тых, хто з'явіўся нядаўна, быў пан Юзаф Снядэцкі. Спынімся на ім, бо ён сын Андрэя і пляменнік Яна Снядэцкіх⁹⁶, і Вільня не магла быць абыхавай да яго. Юзаф вярнуўся з замежжа і з-за хударлявасці атрымаў мянушку "англійская іголка". Прыбыўшы ў Вільню, аб'ехаў усе дамы з візітамі і быў прызнаны *biên* (фр. "добрый". – Л. Л.). А тое, яго бацька, гледзячы то на сына то на дачку Зоф'ю (пазней – Балінскую), не раз з уздыхам казаў: "Зося, чаму ты не Юзаф – Юзя, чаму ты не Зося?!", пра гэта яшчэ не ведалі. І калі Юзаф бясконца працягваў свае катыльёны (бальны танец накіштаў кадрылі – Л. Л.) з паннай Антанінай Сулістроўскай, ніхто яго гэтым не дакараў. Аднак збліжэнне гэтых двух так мала падобных асоб (як высветлілася потым), неяк адбылося праз другую сястру пана Юзафа, панну Людвіку, якая начытаўшыся Байрана ці з-за нейкага сардэчнага катаклізму, прысутнічала на баях як увасабленне трагедыі – цалкам у чорным або цалкам у белым, з каронай валасоў, выкладзенай тоўстымі залатымі шпількамі на галаве, падпязаная тоўстым ядвабным шнурком. Яна ніколі не танцавала і так панура глядзела з-пад фіранкі каля акна, што веер у яе руцэ выглядаў як кінжал.

Побач з гэтымі постацямі шэкспіраўскай дачкі і парыжскага сына-элеганта, як жа ж ўражвала іх маці ў маленькім капялюшыку з ключамі ад спіжарні на баку, якія ніколі не здымала нават падчас балю, з тварам, як у касцельнага дзядка. Бо, на жаль, такой была жонка і шва-

⁹⁵ Маецца на ўвазе Ігнат Ходзька. – Л. Л.

⁹⁶ Пра Яна Снядэцкага гл: Лаўрэш Леанід Ян Снядэцкі (1756-1830) – навуковец і асветнік гістарычнай Літвы // Гістарычны альманах. 2009. Т. 15. С. 75-88.

герка мудрых братоў Снядэцкіх, а таксама маці іх годнай дачкі і пляменніцы пані Балінскай! І падобна, як французскі дафін (нашчадак караля - Л. Л.), пра якога казалі, што ён быў сынам, бацькам і дзядзькам каралёў, але ніколі не быў каралём, гэтая пані была толькі жонкай, маці і сястрой мудрых.

Эксцэнтрычныя размовы з паннай Людвікай любіў князь Францішак Сапега⁹⁷, які ў Вільні пільнаваў багатую дзедзічку Тышкевічоўну для свайго сына Яўстаха. Гэты стары магнат праеў у Парыжы 15 мільёнаў і з самым вялікім задавальненнем раскажаў пра скупасць і скнараў. Хадзіў па Вільні разам з багачом, панам Самуэлем Мядэкшам, які так мала сам сябе паважаў, што прыходзіў на бал без запрашэння. Пані лоўчына Касакоўская называла яго "імбірам у мёдзе", а князь казаў яму: "*Je sens en lui un homme aux ecus*" (фр. "*Побач з табой я адчуваю сябе чалавекам*"). - Л. Л.). Размовы князя Сапегі былі, як тыя гарачыя раманы XVIII стагоддзя, якія сумленна маці не дазваляе чытаць сваім дочкам, але пераказвае ўрыўкі з іх, каб адгаварыць ад такога чытання. Як жа ж адрозніваўся ад яго князь Канстанцін Любамірскі, які ў той час стаяў з войскам у Вільні. Ён часта бываў у нас, прыносіў партрэты сваіх дзяцей і жонкі (з дому Талстых), пра якую усхвалявана казаў: "Менавіта яна мяне навярнула". Ён вельмі любіў маю сястру Матыню і, калі ўбачыў, як мы на суве ніры скубём пёркі з яго генеральскага плюмажа, кожнай з нас прынёс пабожныя, прыгожа пераплеценныя кніжкі, мне дасталася "Аб наследванні" ("Аб наследванні Хрыста" Тамаша Кемпійскага - Л. Л.).

Сярод эпізодаў 1829 года - раптоўная смерць Байкова⁹⁸, фігуры такой жа несімпатэчнай для Вільні, як і Навасільцаў. Абодва ўвекавечаны ў міцкевічавых "Дзядях". Ён кахаў прыгожую Зоф'ю Хлапцкую і, заручыўшыся з ёй, штодзень бываў у яе цёткі пані Багнеўскай, за Вострай брамай, дзе жыла прыгожая Зоф'я. Тлусты аўторак ён праводзіў у яе, Зоф'я іграла на фартэпіяна, а ён, задумаўшыся, слухаў яе да позняга вечара. Калі надыйшоў час сыходзіць, ён пажадаў ёй дабранач, выйшаў, але зноў вярнуўся, каб развітацца яшчэ раз, што, дарэчы, не дзіўна, бо кожны, хто бачыў яе прыгожыя вочы і позірк, лёгка зразумее, як цяжка было сыходзіць жаніху. На наступны дзень была Папальцова сарада, мой бацька выбіраўся на кантракты ў Менск і заканчваў абедаль. Раптам грукат саней паклікаў нас да акна. У санях імчала кабета, захутаная ў чырвона-чорную хусту ў клетку, гэтая была панна Зоф'я Хлапцкая, яна імчалася да доктара Снядэцкага. І адразу нехта прыбег з навіной, што Байкоў атры-

маў апаплексічны удар як раз тады, калі ехаў каля Вострай Браны да сваёй нявесты. Прыехаў да яе ўжо ў беспрытомным стане... Яго так і не выратавалі, а на грудзях на шаўковай нітцы знайшлі зуб, у якім нявеста пазнала свой, вырваны, калі Байкоў заўважыў, што гэты зуб яе псеу. Развітаючыся, яна мела прадчуванне, што ніколі больш не ўбачыць Байкова. Калі ён праязджаў ля Вострай Браны, крыкнуў фурману: "Паспяшайся, бо мне дрэнна", - гэты былі яго апошнія словы. Праз гэту ж браму некалькі гадоў таму пагналі ў сібірскія стэпы акадэміцкую моладзь і адным з тых, хто спрычыніўся да гэтага, быў Байкоў.

Якраз перад самай зімой у Вільні памерла паважаная матрона пані Гарэцкая⁹⁹, маці байкапісца Антонія. Лічылася яна старасвецкай дамай Літвы і заўзятая патрыёткай. Навучала палка любіць сваю радзіму і смела казала пра гэта ў лепшыя часы, не магла ці не хацела адвучыцца ад гэтага нават, калі часы змяніліся. У часы Аляксандра I не каралі за кожнае слова, але былі такія, як Навасільцаў і Байкоў, якім пані Гарэцкая казала праўду у вочы. Аднойчы, калі Навасільцаў наведваў яе хворую, ветліва спытала пра яго здароўе. "Што ж, - адказаў ёй - шэльму маска-ля і чорт не бярэ!". "Ведаеце, генерал, - адказала на гэта бясстрашная матрона. - Я так пакутаю, што згадзілася б быць шэльмай і нават маскаль, каб толькі стаць здаровай!". Цяжка хвораю старой гэта даравалі. Яе хвароба пачалася з паралічу ног (сямейная хвароба, якую па матцы атрымала пані Замбрыцкая). І аднойчы яна загадала зацягнуць сябе на возе на гару Трох Крыжоў, упала і зламала абедзве нагі.

"Пані хацела паставіць чацвёрты крыж на ўзгорку?" - спытаў Снядэцкі, якога выклікалі да хворай.

У выніку гэтага няшчаснага выпадку матрона памерла, а наша панна Рыбіцкая добра ведала, як хварэе Гарэцкая, і таму мы штодзень атрымлівалі падрабязнасці пра яе пакутлівае паміранне. Старая жанчына да скону знаходзілася ў свядомасці, сама для сябе заказала чорную сукенку з чапцом, упрыгожаным у нацыянальных колерах і, памірыўшыся з Богам, да канца жартавала і выказвала розныя думкі. Прасіла толькі ўсё вышэй паднімаць ёй галаву. "Вышэй ужо немагчыма", - адказала служанка - "Хіба ў неба!". "Абы не ў пекла", - адказала хворая - "Досыць яго мела на зямлі!". А калі пачула званы вячэрні, сказала: "Заўтра так будуць званыць па мне". І насамрэч, памерла на наступны дзень.

Акрамя байкапісца Антонія і пані Ружы, тады яшчэ Высагердавай, мела яна яшчэ другога сына Юзафа,

⁹⁷ Францішак Сапега (1772-1829), сын Аляксандра, канцлера ВКЛ і Магдалены з Любамірскіх, стараста ўшпольскі, генерал артылерыі ВКЛ у 1793 г., пасля трэцяга падзелу - расійскі тайны радца, менскі маршалак шляхты. У першай палове XIX ст. адзін з самых багатых магнатаў Літвы, пан на Ружанах і Дзярэчыне. Арыгінал з элементамі авантюры. Гл. пра яго: Леон Патоцкі. Успаміны пра Тышкевічаму Свіслач, Дзярэчын і Ружану. Мінск, 1997.

⁹⁸ Постаць, прадстаўленая ў 3-й частцы "Дзядоў". Таксама гл: Morawski Stanislaw. S. 190, 214, 222, 223-224, 283, 284.

⁹⁹ Ганна Гарэцкая з Рэўтаў, жонка Валенты, віленскага войскага, патрыёта і дзеяча 1794 г. Мела з ім 3 дачкі і 2 сына: Антонія, вядомага паэта-байкапісца і Раймунда Юзафа. Пра яе гл: Stanislaw Morawski. S. 42-46, 470.

1830 год

улюбёнца маці, які карыстаўся яе дабрынёй і ўвесь час прасіў выплаціць картачныя даўгі, бо не мог вылучыцца ад гэтай залежнасці. Маці плаціла і плаціла, усе яе просьбы былі марнымі - сын заўсёды прыходзіў да маці з пісталетам, пагражаў, што пальне сабе ў лоб, і прасіў грошы. Нарэшце, маці вырашыла, што больш не будзе плаціць, бо гэта шкодзіць другому сыну, які быў разумным чалавекам і меў шмат дзяцей. Непраўны сын усё ж працягваў гуляць, і прайграўшы, як звычайна прыйшоў з пісталетам. Маці стрымала слова... і сын таксама стрымаў сваё, кінуўся ў ваду і ... патануў у Віліі! Сэрца маці вельмі пакутавала, але ці магла яна зрабіць па іншаму?

Гэты выпадак адбыўся ў 1826 годзе, і пішучы пра яго, мы хацелі прасіць гульцоў не прыносіць сваім маці столькі гора! Але маю адчуванне, што людзі гатовыя абвінаваціць маці, а не сына.

Кожная ваколіца штогод перажывала ледзь заўважныя ўжо праз некалькі гадоў змены, і ранейшыя вобразы саступалі месца новым, як пры пераменах дыярамы, у якой адзін вобраз незаўважна змяняецца на другі, і гледзячы на яго, мы ўсё яшчэ не бачым, не здагадваемся нават, што змена ўжо адбылася. Дык вось, на працягу 1828-1829 гадоў з Вішнева знікла панна Цэліна Сулістроўская, якая выйшла замуж за князя Канстанціна Радзівіла, аўдавелага адначасова з нашым дзядзькам Вайніловічам, бяздзетным і яшчэ не саракагадовым мужчынам, які думаў пра другі шлюб.

Аўдавелы ў Камароўшчыне пан Пашкевіч меўся ў 1828 годзе пабрацца з паннай Эміліяй Хамінскай з Ольшава. Дзень шлюбу быў прызначаны, нарочная аглядала ўжо сталовае срэбра, якое ёй даслаў брат з Санкт-Пецярбурга, калі вестка пра раптоўную смерць нарочнага ператварыла вяселле ў жалобу. Праз год панна Эмілія была ўжо пані Маўрыцава Бучынская на Болкаве і Лынтупах, маёнтках, у якіх амаль што адначасова заручыліся тры сястры Бучынскія. Старэйшую Эмілію, яшчэ пры жыцці бацькі Данелі Бучынскім выдалі ў Жмудзь за Залеўскага, які, як высветлілася пры афармленні шлюбнай метрыкі, быў старэйшы за цесця. А падчас юбілейнага года шмат клопату нарабілі малодшыя сёстры. Адна з іх, панна Даміцэля, каля ложка сваёй паміраючай сястры Юліі склала клятву, што ніколі не выйдзе замуж, але раптам ёй захачелася вызваліцца ад зарoku. І, атрымаўшы волю, выйшла замуж за Аляксандра Быхаўца з Гарадзенскай губерні. Трэцяя сястра, заручаная з Аляксандрам Ленскім, аднойчы ўначы прачнулася з вялікай агідай да свайго нарочнага і адчула непераадольнае жаданне разарваць заручаны. Пра гэты вельмі камічны клопат з пляменніцамі расказвала іх цётка, пані шамбелянава Сулістроўская, яна не ведала, што рабіць з такімі паннамі, але неяк усё ўладкавалася.

Зіма 1830 года мелася стаць для Вільні апошняй перад падзеямі, якія ўзрушылі ўвесь край. У гэтую зіму яшчэ квітнеў універсітэт, моладзь яшчэ не была расцярушаная па чужынскіх стэпах, аднак наступны год, нас, моладзь, як лічынак, вызваліў ад абалонак з крэпавымі крыламі і выправіў у свет. Але гэтай зімой, кажу я, насуперак усяму, яшчэ нічога не было зламана ў механізмах края, мы заставаліся лічынками, і толькі горад стаў ўжо менш людным. Другі раз пасля пяцігадовага перапынку мы пасяліліся ў доме Карпаў-Плятэраў па вуліцы Троцкай. Наша сямейнае кола, пашыранае прыездам цёці Зосі, стала больш прывабным, бо з намі жыла прыгожая нявестка, ці хутчэй удава Шуазель пасынка Эдварда, старэйшага сына нашага дзядзькі, народжанага ад прыгожай Патоцкай. Самы малады Аляксандр жыў на Вальні і ўжо быў жанаты са сваёй кузынкай Свякоўскай, сярэдні Артур, ужо год як мучыў сваю прыгожую жонку Ванду Несялоўскую. А жонка Эдварда з дому Галіцыных, сапраўдная дачка поўначы, мела і свежасць твару, і блакітныя вочы, і лагоднасць бландзінкі. Наогул, калі казаць аб'ектыўна, гэты белы мрамор быў дастаткова ўжо апрацаваны - падчас танца яе жылы перапаўняліся крывёй, на чым прыгожая Варанька шмат страчвала. Але, калі ў кампаніі, у аблоках светлых валасоў, павольным, крыху працяглым голасам, яна вяла размову з прыхільнікамі, якія яе акружалі, ці спявала пад фартэпіна нейкую народную песню, на гэтай ружы з перламутравымі зубкамі гінулі віленскія матылі... Але дарэмна! Прыгожая Варанька любіла падабацца, але не была какеткай і не думала пра другі шлюб. Яна жыла, як мы ўжо казалі, з мачыхай і, хоць мела асобныя апартаменты, не прымала ў сябе мужчын, акрамя майго бацькі, які весела апраўдваўся, што яму прасцей было б знаходзіцца сярод непажаданых наведвальнікаў. Танцавальныя аўторкі у Абрамовічаў, нядзельныя ў Лапацінскіх, чацвярговыя ў пані Феліцыі Плятэр і рэсурса¹⁰⁰ ў доме Мюлера - гэта былі адзіныя месцы збору невялікай купкі віленскага грамадства.

З маладых замужніх жанчын тут бывалі толькі пані Антаніна Снядэцкая і княгіня Радзівіл. Пані Антаніна, цудоўная і вельмі сур'ёзная ў сваім чапцы, не танцавала але затое ў перадапошні касцюміраваны аўторак з'явілася ў строі, які не парушаючы годнасці, выяўляў яе шарм бо падкрэсліваў свежы твар на тле чорнага аксаміту і венецыянскага ланцужка XVI стагоддзя. Касцюміраваны баль трохі дадаў жыцця карнавалу. Сама гаспадыня, пані Абрамовіч, як лагодная зіма, упрыгожаная лебядзіным пухам, ўзначальвала халодную пару года. Вясной была Бася Швейкоўская, уся ў ружах і сама свежая, як ружа. Стройная панна Каэтана Абрамовіч, упрыгожаная спелымі каласамі, увасабляла лета. Восенню ў вянку з

¹⁰⁰ Рэсурса - клуб шляхты, заснаваны ў 1827 г., зачынілася праз 20 гадоў. У 1855 годзе віленскі генерал-губернатар Назімаў аднавіў дзейнасць гэтага клуба. Месціўся ў доме Мюлера, потым Шышкі, а потым яго зяця Слатвінскага.

вінаграду была панна Анастасія Якаўлева, выхаванка Абрамовічаў. Над усімі імі ззяў світанак у абліччы панны Аляксандры Бекю са срэбнай зоркай над прамяністым чалом. Панна Тарэза Быхаўцава ўвасабляла зімовую ноч, а прыгожыя вочы пані Энгельгардавай блішчэлі ярчэй за брыльянты на яе багатай дыядзе. На жаль, на фоне гэтых жанчын наша Варанька не заўважалася, як татарская дзяўчына. Панна Наталля дэ Неве ў белым атласным убранны, казалася ўсім, што яна высакародная неапалітанка. Пані Заблоцкая махала пёрамі на галаве, як перуанка. Панна Саламея С. была ўбраная, як пастушка, але ўсе позіркі былі скіраваны на княжну Іду Агінскую. І хтосьці, жадаючы два разы задаволіць сенатараву, заўважыў, што яе дачка мусіць нагадваць ёй уласную маладосць. І маці, якая ўжо больш ганарылася прыгажосцю дачкі, чым сваёй уласнай, адказала крыху пакрыўджана: "*Quelle id?e, je n'avais jamais ces beaux yeux!*" (фр. "*Няпраўда, я ніколі не мела такіх вачэй*"). - Л. Л.). Іда і насамрэч была каралевай балю.

Другі паверх дома Карпаў-Плятэраў займалі мастакі. Наш Бахматовіч меў некалькі пакояў з аднаго боку, з другога, у велізарнай зале, на ўсю зіму размясціў сваё атэльё мастак Лямпі¹⁰¹, сын знакамітага партрэтYSTа. Прыгожыя дамы прыязджалі сюды пазіраваць таленавітаму і ветліваму мастаку. І калі якая з іх мела што-небудзь непрыгожае, няхай гэта будуць вочы, профіль ці вусны - на палатне сілай свайго далікатнага пэндзля ён ператвараў кожную з іх у ідэальную прыгажосць, ахутаную празрыстым туманам, з ружай у валасах і антыкварным бранзалетам на руцэ. Не ведаю, ці разумелі арыгіналы палотнаў, колькі шарму яны набывалі ў гэтым чароўным люстэрку, але калі аб'ектыўны глядач, ці барані Божа, вока зайздроснай жанчыны, выказвала здзіўленне пры выглядзе твару, больш прыгожага, чым урэальнасці, умелы мастак тлумачыў, што абавязак мастацтва - адгадаць, прадбачыць ці выпраўляць прыроду. Такім чынам, калі адна з мадэляў была занадта бледнай, з запалымі шчокамі, мастак здагадаўся, што гэта часова, і калі яна верне здароўе, вернецца і прыгажосць. Некаторых ён бачыў такімі, якімі яны былі, другіх такімі, якімі яны маглі б стаць, але ўсе яны выглядалі красунямі. Калі-небудзь новае пакаленне

скажа: "Колькі ж прыгожых жанчын, было ў 1830 годзе!". А дзеці, глядзячы на партрэт маці, будуць сумаваць, што ад яе чараў сёння не засталася і следу!

Шкада, што мае бацькі, жывучы з такім мастаком у адным доме, не выкарысталі гэтае суседства, каб мець партрэты маіх сяцёр, якія гэтага заслугоўвалі, тым больш, што іх васемнаццаці-, шаснаццацігадовая свежасць не патрабавала перабольшвання. Сярэдняя Іда была ўжо вышэй за старэйшую, мармуровая беласць яе плячэй і класічны твар мелі праўда, менш жывасці і шарму, чым мела іх старэйшая, але яна была больш сур'ёзная, спакойная і стройная, нібы вытачаная ў станку, з светларусымі валасамі попельна-шэрага адцення, такімі пышнымі і доўгімі, што калі аднойчы падчас вальсу выпаў грэбень, каса па шыі разгойдалася ў такт вальсу, як залатая стужка.

Вясной таго ж года радавалася ўся Вільня, бо пасля пяці гадоў вязніцы пад свой дах вярнулася некалькі бацькоў сем'яў, якія былі дзяржаўнымі злачынцамі. Вярнуўся да жонкі, шасцярых сыноў і дачкі Ян Ходзька¹⁰², вядомы пад псеўданімам Ян з Свіслачы. Вярнуўся дахаты Юзаф Струміла¹⁰³, уладальнік прыгожага саду ў Вільні. Вярнуўся Карл Вагнер. Вярнуліся два сябры майго бацькі - Канстанты Новамейскі і Міхал Ромер¹⁰⁴. Іх віталі, клікалі ў госці, слухалі іх цікавыя, але бедныя на падзеі расказы, бо ў іх пяцігадовым аднастайным жыцці кожная падзея пакідала моцнае ўражанне. Гэтыя пяць гадоў яны па-чарзе правялі ў пецябургскіх казематах і варшаўскіх вязніцах, іх некалькі разоў перавозілі туды-сюды. У казематах жылі самотна, па-аднаму, без кніг, з дрэннай ежай, з пастаяннай тугой па сваім, з гукам званоў як адзіным рэхам навакольнага свету, з кавалачкам неба праз высокія краты, з галубамі ці нават крукамі як адзінымі сябрамі, з якімі яны дзяліліся мізэрнай турэмнай ежай. А ў Варшаве ім дазвалялася сядзець парамі, дазваляліся кнігі, якія прыносілі варшавяне, не забаранялася лепшая ежа за свае грошы. Але без руху, без паветра, і ўсе вярнуліся хворымі. Кожны з іх прывёз сабе нешта на памяць, а пан Ромер нават цэлую сям'ю мышэй, якую прыручыў у вязніцы і не меў сэрца іх пакінуць.

(Працяг у наступным нумары.)

¹⁰¹ Ян Лямпі (1775-1837), сын выбітнага мастака-партрэтYSTа, таксама Яна. Лямпі-бацька жыў у Польшчы ў 1787-1791 гадах, Лямпі-сын, працяглы час жыў у Пецябургу, адкуль, вяртаючыся ў Вену, спыняўся ў Вільні.

¹⁰² Ян Барэйка Ходзька (1777-1851). Закончыў школу ў Вільні, потым гаспадарыў у Крывічах і займаў розныя пасады ў Менскай губерні. Масон і магістр ложаў у Менску і Вільні, шубравец. Падчас паўстання 1831 г. высланы ў Пермь. Гарачы тэатрал, драматург і раманіст. Яго "Пан Ян са Свіслачы" выдадзены ў Вільні ў 1821 г. Збор твораў выйшаў у 1837-1842 гг. Сыны: Юзаф, генерал-маёр - інжынер. Аляксандр - паэт, арыенталіст, Станіслаў - прафесар хіміі у Фрыбургу. Сыны Фелікс і Міхал эмігравалі ў 1831 г. - Л. Л.

¹⁰³ Юзаф Струміла (†1847 г.), уладальнік вялікага сада ў Вільні, аўтар кнігі "Паўночныя сады", якая шмат разоў перавыдавалася і карыстаецца шырокай вядомасцю. - Л. Л.

¹⁰⁴ Міхал Ромер, вядомы грамадскі дзеяч, з 1822 г. губернскай маршалак, старшыня Галоўнага суду і вялікі магістр ложа "Руплівыя ліцвін". За ўдзел у патрыятычным таварыстве патрапіў у вязніцу а потым у ссылку ў Варонеж. - Л. Л.

Менскія студэнты пашылі калекцыю строяў у духу Радзівілаў

Студэнты сталічнага каледжа індустрыі моды вырашылі адрадіць культуру беларускага нацыянальнага касцюма. У прыватнасці - багатую спадчыну шляхецкай моды.

Пра калекцыю піша агенцтва "Мінск-Навіны".

Ідэйны натхняльнік праекту - Наталля Войнава, выкладчыца спецпрадметаў і кіраўніца аб'яднання паводле інтарэсаў "Мода і стыль". Яна тлумачыць, што ўзоры эскізаў і прынцыпы працы з гістарычнымі ўборамі каманда брала з навучальных курсаў каледжа.

- У нас ёсць прадмет "Гісторыя стыляў у мастацтве і касцюме", на якім навучэнцы дасканала вывучаюць асаблівасці кампазіцыі ў тым ліку шляхецка-магнацкай моды, - расказвае Наталля. - На сармацкіх партрэтах адлюстравана, як апраналіся нашы продкі.

Калекцыя ўбораў беларускай шляхты стала другой. Першая экспазіцыя прысвечана народнаму вяселлю.

- Мы хацелі паказаць, што ў XV-XVII стагоддзях у нас была не толькі сялянская, але і яркая арыстакратычная мода, - кажа выкладчыца.

Вобраз Барбары Радзівіл дэманструе запазычанне

нямецкай моды, творча пераасэнсаванай беларускімі майстрамі. Убор "Бона Сфорца" адпавядае іспанскай модзе: тут і плісіраваны каўнер гаргеры і каркасная спадніца верцюгадэн. Мужчынскія касцюмы - кунтушы і жупаны - найбліжэйшыя да таго, што насіла заможная беларуская шляхта. Галоўны элемент - слупкія паясы.

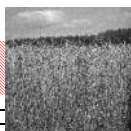
Аляксандра Шыла, навучэнка 4 га курса каледжа, удзельнічала ў стварэнні касцюма Барбары Радзівіл.

- Патрабавалася дамагчыся візуальнага падабенства з яе сукенкай на партрэце. Многае рабілі ўручную: вышыўка, фармаванне складак для аб'ёму. Былі і няўдачы: канструкцыя не супадала з выявай. Але мы не імкнуліся да абсалютнай копіі, а хацелі перадаць дух эпохі, - расказвае студэнтка.

- Нашы строі каштуюць ад 630 да 800 рублёў - гэта ў 10 разоў ніжэй за рыначны кошт на падобныя гістарычныя рэканструкцыі. Аднак гэта не масавы тавар - такое адзенне прызначана не для шараговых пакупнікоў, а для ўстановаў культуры, - расказвае аўтарка праекту і супрацоўніца каледжа Настасся Пазднякова.

Касцюмы з калекцыі беларускай шляхты ўжо паспелі пабываць на сталічных выставах да Дня горада. Гэты праект перамог на гарадскім конкурсе "Мінская змена" ў намінацыі "Найлепшы праект у сферы культуры і мастацтва".

"Мінск-Навіны".

16 лістапада - Дзень працаўнікоў сельскай гаспадаркі і перапрацоўчай прамысловасці аграпрамысловага комплексу ў Беларусі

Для філіяла "Лідскі хлебазавод" ААТ "ГРОДНА-ХЛЕБПРАМ" у гонар свята супрацоўнікамі Лідскай раённай бібліятэкі імя Янкі Купалы была падрыхтавана інфармацыйна-ілюстрацыйная выстава, якая раскрыла гісторыю прадпрыемства - "У аб'ектыве часу", жыццё і працоўныя заслугі працаўнікоў - "Яны стваралі аўтарытэт і славу заводу". Выстава была дапоўнена літаратурай пра тэхналогію вытворчасці хлеба - "Цуд зямлі - хлеб".

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

ТК "Культура Лідчыны".

Адрас рэдакцыі:

231282, г. Ліда, вул. Лётная, 7а.

Адрас для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: sudnik@list.ru, sejlawicz@gmail.com

Газета падпісана да друку 17.11.2025 г.

Фармат А-4.

Аб'ём 3 друкаваныя аркушы.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі. Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета размяшчаецца на сайтах: <http://nslowa.by/>; <http://pawet.net/>; <http://belkiosk.by/>

Дазваляецца самастойная раздрукоўка на паперу.